

Το βράδυ της 6^{ης} Δεκεμβρίου του 2008 στα Εξάρχεια ο δεκαπεντάχρονος μαθητής Αλέξης Γρηγορόπουλος από την «τυχαία εκपुरσοκρότηση» του όπλου του αστυνομικού, που περιπολούσε στην περιοχή των Εξαρχείων, πέφτει νεκρός. Ένας πολίτης με την κάμερα του κινητού του τηλεφώνου καταγράφει τη σκηνή της δολοφονίας και το βίντεο μέσα σε λίγη ώρα γνωστοποιεί το συμβάν σε ολόκληρη την Ελληνική κοινωνία μέσα από το διαδίκτυο και τα έκτακτα δελτία ειδήσεων. Το τραγικό γεγονός οδηγεί έναν πολύ μεγάλο αριθμό πολιτών να ξεχυθεί στους δρόμους της πρωτεύουσας και των επαρχιών διαδηλώνοντας την οργή του ενάντια σε κάθε μορφή εξουσίας. Οι βιτρίνες των μεγάλων κυρίως, εμπορικών καταστημάτων καταρρέουν, οι παχιές θωρακισμένες τζαμαρίες των τραπεζών ξεχύνονται κι αυτές στους δρόμους μαζί με τους διαδηλωτές και τα κρατικά κτήρια γίνονται ο κύριος στόχος των συγκεντρώσεων διαμαρτυρίας.

Μέσα σ' αυτά τα πλαίσια της έκρυθμης κατάστασης, της θολής και αποπνικτικής από τα δακρυγόνα και τις μολότοφ ατμόσφαιρας, η εξέγερση του Δεκέμβρη είχε αρχίσει. Οι καθημερινές διαδηλώσεις, οι επιθέσεις στα σύμβολα εξουσίας, οι γεμάτοι διαδηλωτές δρόμοι, οι φωτιές, τα οδοφράγματα και τα κατεστραμμένα κτήρια αναδείκνυαν την ανάγκη εκδήλωσης μιας αντίστασης χωρικά εγγεγραμμένης απέναντι σε μια χωρικά εγγεγραμμένη εξουσία.

Η προσέγγιση λοιπόν της εξέγερσης ως ένα κοινωνικό-χωρικό γεγονός εντάσσεται μέσα σε μια ευρύτερη προβληματική γύρω από τις χωρικές σχέσεις εξουσίας και αντίστασης. Ο χώρος της πόλης και στη συγκεκριμένη περίπτωση της εξεγερμένης πόλης συνιστά έναν κατεξοχήν «αμφισβητούμενο-ακαθόριστο χώρο» και συνεπώς έναν προνομιακό τόπο μελέτης της συγκρότησης της χωρικότητας των σχέσεων εξουσίας και αντίστασης. Σ' αυτή τη βάση των «αμφισβητούμενων και ακαθόριστων χώρων», ιδίως στα πλαίσια μιας εξέγερσης, οι περιοχές στο εσωτερικό

μιας πόλης (κτήρια, δρόμοι, γειτονιές) ή και η ίδια η πόλη ως ολότητα, οι πρακτικές που εισάγουν στους χώρους τα δρώντα υποκείμενα και οι ταυτότητες που υιοθετούν, αποτελούν πεδία εκδήλωσης κοινωνικών συγκρούσεων με στόχο τον έλεγχο, τη χρήση, τη διαχείριση και την οικειοποίησή τους. Κάτι τέτοιο πιστοποιεί σαφώς πως οι χώροι της πόλης, όπως υποστηρίζει η Massey (1999), βρίσκονται σε μια διαρκή διαδικασία γίνεσθαι και αυτή ακριβώς η ενδεχομενικότητα και πολλαπλότητα των χώρων και των χρήσεών τους μετασχηματίζει την πόλη σε ένα σκηνικό πιθανών χώρων, πρακτικών και ταυτοτήτων και στη συγκεκριμένη περίπτωση σε ένα εξεγερσιακό σκηνικό.

Σ' αυτό το εξεγερσιακό σκηνικό οι χωρικότητες της αντίστασης βρίσκονται σε μια περίπλοκη αλληλόδραση με τις χωρικότητες της εξουσίας. Σύμφωνα άλλωστε με τον Πιλ «οι τακτικές της αντίστασης έχουν τουλάχιστον δύο επιφάνειες: η μία κοιτάζει προς τη γεωγραφία της εξουσίας και η άλλη προς το ακαθόριστο, το αόρατο, το ασυνείδητο, τις επιθυμίες, τις απολαύσεις, τους φόβους, το θυμό και τις ελπίδες» (Pile, 1997: 16). Με αυτή την έννοια οι χώροι της αντίστασης δεν έρχονται σε μια κατά μέτωπο αντιπαράθεση με αυτούς της εξουσίας, ούτε όμως διαχωρίζονται με σαφήνεια απ' αυτούς. Προκύπτει λοιπόν μια ακαθόριστη αλληλόδραση ανάμεσα στους τ(ρ)πους εξουσίας και τους τ(ρ)όπους αντίστασης, που εγγράφεται χαρακτηριστικά και λειτουργεί καθοριστικά μέσα στο εξεγερσιακό σκηνικό της πόλης.

Κινούμενος κανείς μέσα στα πλαίσια μιας τέτοιας προβληματικής, που αφορά τους τόπους και τους τρόπους εξουσίας και αντίστασης, μπορεί να διαπιστώσει ότι το εξεγερσιακό σκηνικό της επαρχιακής πόλης αποτέλεσε τον καμβά, πάνω στον οποίο αποτυπώθηκε η ακαθοριστία των χώρων, των πρακτικών και των ταυτοτήτων τόσο ως μέσο αντίστασης όσο και ως μέσο εξουσίας. Η επιλογή του χώρου μιας

επαρχιακής πόλης λοιπόν δεν είναι τυχαία. Στις επαρχιακές πόλεις, οι οποίες δεν ήταν συνηθισμένες σε τέτοιου μεγέθους κοινωνικές εντάσεις και κινητοποιήσεις, αναδείχθηκαν ακόμα πιο έντονα οι καθοριστικές λειτουργίες, που επιτέλεσε το ακαθόριστο, το αυθόρμητο και το ανεξέλεγκτο των χώρων, των πρακτικών και των ταυτοτήτων στην ανάπτυξη και την έκβαση-καταστολή της εξέγερσης.

Εστιάζοντας λοιπόν σε μια τέτοια επαρχιακή πόλη και πιο συγκεκριμένα στο Βόλο στόχος μου είναι, μέσα από την ανά χειράς εργασία, να παρουσιάσω, να προσδιορίσω και να αναλύσω τις ακαθόριστες λειτουργίες, που επιτέλεσαν οι χώροι, οι τόποι, οι πρακτικές και οι ταυτότητες μέσα στο εξεγερσιακό σκηνικό της πόλης, καθώς και το πόσο χαρακτηριστική και καθοριστική υπήρξε αυτή η ακαθοριστία τους, τόσο για τους τρόπους αντίστασης, όσο και για τους τρόπους εξουσίας. Με άλλα λόγια, πώς από τη μία η εξουσία χρησιμοποίησε το χώρο, τον τόπο, τις πρακτικές και τις ταυτότητες, για να γκρεμίσει το εξεγερσιακό σκηνικό και να παγιώσει την ηγεμονικότητά της και από την άλλη, πώς οι εξεγερμένοι χρησιμοποίησαν τους ίδιους χώρους, τρόπους, πρακτικές και ταυτότητες, για να χτίσουν ένα σκηνικό εξεγερσιακό απαλλαγμένο από κάθε μορφή εξουσίας και ελέγχου.

Προσπαθώντας να εξασφαλίσω μια πιο πολυπρισματική θέαση και μια πιο ολοκληρωμένη εικόνα των γεγονότων του Δεκέμβρη του 2008, πέρα από τη δική μου εμπειρία από τις διαδηλώσεις, τη συμμετοχική παρατήρηση δηλαδή, η οποία υπήρξε σημαντική για την ολοκλήρωση της εργασίας μου, βασίστηκα στα δημοσιεύματα των εφημερίδων της περιόδου εκείνης, τις δημόσιες αναλύσεις ειδικών και μη για τα συμβάντα και τους διάφορους επίσημους ή ανεπίσημους λόγους-ρητορικές καθώς επίσης προχώρησα και σε συνεντεύξεις με άτομα, που υπήρξαν αυτόπτες και έζησαν και είδαν από κοντά τα όσα διαδραματίστηκαν το Δεκέμβρη του 2008 στο Βόλο. Έξι

από αυτούς ανήκαν στον αναρχικό και γενικότερα αντιεξουσιαστικό χώρο, τρεις σε εκείνους που συμμετείχαν σε όλες σχεδόν τις διαδηλώσεις, χωρίς όμως να ανήκουν σε κάποια πολιτική-κομματική οργάνωση και πέντε σ' αυτούς που παρακολούθησαν τις εξελίξεις από το σπίτι τους μέσα από τα δελτία ειδήσεων.

Σε μια προσπάθεια συμπύκνωσης των λόγων, των ρητορικών, των αφηγήσεων και των περιγραφών, που προέκυψαν από τις παραπάνω συνεντεύξεις, στην ανά χείρας εργασία εμφανίζονται τρεις συνομιλητές, ο Βασίλης, η Κατερίνα Α και η Κατερίνα Β (των οποίων τα ονόματα έχουν αλλάξει). Ο Βασίλης γύρω στα 40, δημόσιος υπάλληλος με συνδικαλιστική δράση, υπήρξε απ' αυτούς που συμμετείχαν ενεργά σε πολλές από τις διαδηλώσεις. Η Κατερίνα Α γύρω στα 30, καλλιτέχνης με έντονη ακτιβιστική και αντιεξουσιαστική δράση, συμμετείχε σε όλες τις διαδηλώσεις που πραγματοποιήθηκαν και η Κατερίνα Β γύρω στα 40 κι αυτή, δημόσιος υπάλληλος, ανήκε σ' εκείνους που συμμετείχαν μόνο σε μία διαδήλωση, την πρώτη, και όλα όσα διαδραματίστηκαν από κει κι έπειτα τα παρακολούθησαν-πληροφορήθηκαν είτε από τα δελτία ειδήσεων είτε από το μπαλκόνι του σπιτιού τους.

Οι απαντήσεις, οι τοποθετήσεις, οι ερμηνείες και οι περιγραφές των τριών αυτών ατόμων θεώρησα πως υπήρξαν οι αντιπροσωπευτικότερες από το σύνολο των συνεντεύξεων και πως συμπυκνώνουν και αντανακλούν χαρακτηριστικά τις τρεις διαφορετικές οπτικές θέασης των γεγονότων του Δεκέμβρη. Έτσι, ο Βασίλης, η Κατερίνα Α και η Κατερίνα Β έχοντας ο καθένας τους τελείως διαφορετικές ιδεολογικές κατευθύνσεις και πολιτικές πεποιθήσεις μου έδωσαν τη δυνατότητα μιας «τριδιάστατης» προσέγγισης του εξεγερσιακού σκηνικού και των δρώμενων, που εκτυλίχθηκαν σ' αυτό.

Το υλικό λοιπόν, που είχα στα χέρια μου, περιελάμβανε αφηγήσεις, περιγραφές, κρίσεις, τοποθετήσεις και γενικότερα εμπειρίες τόσο ατόμων με

αντιεξουσιαστική-ακτιβιστική δράση όσο και απλών συμμετεχόντων στις διαδηλώσεις χωρίς πολύ συγκεκριμένες ιδεολογικό-πολιτικές κατευθύνσεις αλλά και «φιλήσυχων» πολιτών, που παρακολούθησαν τα γεγονότα από τα δελτία ειδήσεων ή το μπαλκόνι του σπιτιού τους τηρώντας μια πιο απόμακρη στάση από την εξέγερση.

Η συνεξέταση των οπτικών αυτών γεννά πολλά ερωτήματα, στα οποία επιχειρώ να απαντήσω, γύρω από τις πολλαπλές, «ακαθόριστες», εξουσιαστικές και αντιστασιακές λειτουργίες και χρήσεις, που μπορούν να βρουν μέσα σε ένα εξεγερσιακό σκηνικό, όπως αυτό του Δεκέμβρη του 2008, οι τόποι-σύμβολα, οι χώροι, οι πρακτικές, οι ταυτότητες και οι συνήθειες. Παράλληλα όμως μπορεί να αποτελέσει τη βάση για την ανάδειξη μιας σειράς άλλων ερωτημάτων-προβληματισμών, που κινούνται στο ευρύτερο πεδίο των σχέσεων εξουσίας και αντίστασης ή στο πιο συγκεκριμένο της χωρικής εγγραφής τους, της συμβολικής αναπαράστασής τους και της λειτουργικής αλληλόδρασής τους μέσα από τις ηγεμονικές συνήθειες, των χώρων, των πρακτικών και των ταυτοτήτων.

Στις 6 Δεκεμβρίου 2008, αν επισκεπτόταν κανείς το Βόλο, θα διαπίστωνε μια εύρυθμη κινητικότητα μέσα από τις καθημερινές πρακτικές των κατοίκων, που κατεβαίνουν στο κέντρο της πόλης για να εξυπηρετηθούν από τις δημόσιες υπηρεσίες, να συναλλαχθούν με τις τράπεζες και με αφορμή τους επικείμενους εορτασμούς για τη γέννηση του μικρού Χριστού να κάνουν τις πρώτες τους αγορές. Την επόμενη μέρα το κέντρο της πόλης και πάλι έσφυζε από ζωή, αυτή τη φορά όμως με αφορμή το θάνατο και πιο συγκεκριμένα τη δολοφονία του 15χρονου Αλέξη Γρηγορόπουλου, γεγονός που μετέτρεψε την προηγούμενη εύρυθμη κινητικότητα της καθημερινότητας σε μια καθημερινή, έκρυθμη κινητοποίηση. Αυτή η έκρυθμη κινητοποίηση στο κέντρο της πόλης αποτυπώθηκε στα καμένα και σπασμένα κτίρια των δημόσιων υπηρεσιών, των τραπεζών και των καταστημάτων.

Στο Βόλο την περίοδο εκείνη γινόταν τουλάχιστον μία διαδήλωση καθημερινά. Πολλές φορές μάλιστα γινόταν μία μαθητική το πρωί και μία το απόγευμα από φοιτητές, αναρχικούς, συνδικαλιστές και γενικότερα οργισμένους πολίτες. Σε καθεμία από αυτές τις διαδηλώσεις το πλήθος των διαδηλωτών συγκεντρωνόταν στο κέντρο της πόλης και πορευόταν κρατώντας πανό και φωνάζοντας συνθήματα κατά της κρατικής εξουσίας, της κρατικής βίας και αυθαιρεσίας, κατά της οικονομικής και καπιταλιστικής εξουσίας, της εργασιακής εκμετάλλευσης, της ανεργίας, του οικονομικού αδιεξόδου κοκ. Αυτές οι συνθηματολογικές αποτυπώσεις της αντίδρασης απέναντι στις ποικίλες μορφές εξουσίας σπάνια έμεναν μόνο στο φραστικό επίπεδο. Κάθε φορά που το σώμα των διαδηλωτών βρισκόταν μπροστά από κάποια τράπεζα, κάποιο μεγάλο εμπορικό κατάστημα ή κάποιο κτήριο δημόσιας διοίκησης, η ένταση κλιμακωνόταν, σα να εντόπιζαν στους τόπους αυτούς την εξουσία, για την οποία φώναζαν λίγο πριν. Έτσι η αντίδραση απέναντι στην εξουσία περνούσε από το λόγο στην πράξη. Όταν οι βιτρίνες των καταστημάτων και οι τζαμαρίες των δημόσιων και ιδιωτικών κτηρίων δεν κατέρρεαν από τις πέτρες, που εκσφενδονίζονταν από το πλήθος και από κάθε μεριά, κατέρρεαν από τους λοστούς, τα ξύλα ή οποιοδήποτε άλλο μέσο χρησιμοποιούσαν οι διαδηλωτές.

Μέσα στα πλαίσια αυτών των επιθέσεων στους τόπους εξουσίας και η νομαρχία του Βόλου δέχτηκε αλλεπάλληλες επιθέσεις από τους διαδηλωτές με πέτρες λοστούς και μολότοφ, όπως και οι τράπεζες στο κέντρο της πόλης και τα μεγάλα εμπορικά καταστήματα. Αυτή η εικόνα, που επαναλαμβανόταν τακτικά, σχεδόν καθημερινά, την περίοδο των εξεγέρσεων του Δεκέμβρη και που ήταν η κυρίαρχη εικόνα των περισσότερων, αν όχι όλων των ελληνικών πόλεων, αναδείκνυε μια γενικευμένη αντίδραση απέναντι στην εξουσία. Ποια εξουσία όμως; Και εδώ έγκειται

ο προβληματισμός. Πώς δηλαδή μέσα από τις πρακτικές αντίστασης και συγκεκριμένα των επιθέσεων σε πολύ συγκεκριμένους τόπους αναπαρίσταται, νοηματοδοτείται, προσλαμβάνεται και εντοπίζεται η εξουσία και οι μορφές της;

Η νομαρχία για το Βόλο είναι ένα κτήριο-σύμβολο της τοπικής και κατ' επέκταση της κρατικής εξουσίας. Οι τράπεζες και τα μεγάλα εμπορικά καταστήματα από την άλλη αποτελούν σύμβολα της οικονομικής και γενικότερα καπιταλιστικής εξουσίας. Μέσα στα πλαίσια των εξεγέρσεων του Δεκέμβρη αυτοί οι συγκεκριμένοι τόποι-σύμβολα εξουσίας δέχτηκαν επανειλημμένα τις επιθέσεις των διαδηλωτών. Έτσι, πολλές ήταν οι φορές, που η νομαρχία δέχτηκε επιθέσεις. Κάθε επίθεση όμως στη νομαρχία σηματοδοτούσε ή μάλλον προμήνυε και την επίθεση στα υπόλοιπα σύμβολα εξουσίας και το αντίστροφο, σε μια αλυσιδωτή αντίδραση, που με φυσική νομοτέλεια επέβαλε την αναπόφευκτη, ταυτόχρονη κατάρρευση όλων των συμβόλων εξουσίας.

Παίρνοντας λοιπόν καθόλου τυχαία αλλά εσκεμμένα ως αφορμή το γεγονός του σπασίματος της νομαρχίας του Βόλου, άρχισα να ρωτώ τους συνομιλητές μου, ποια είναι η εικόνα, που έχουν για τη νομαρχία του Βόλου, τι σημαίνει και τι συμβολίζει γι' αυτούς και αν θυμούνται το γεγονός του σπασίματός της. Έτσι, ο Βασίλης, που συμμετείχε στις διαδηλώσεις, μου ανέφερε χαρακτηριστικά: «Νομίζω ότι δεν είναι κάτι διαφορετικό από τις τράπεζες και τα υπόλοιπα κτήρια τα δημόσια ή όσα βγάζουν αυτήν την εξουσία. Η νομαρχία είναι ένα σύμβολο εξουσίας σίγουρα, ε! αναμενόμενο ήταν να μπει στο στόχο μιας πορείας», «... οι ακτιβιστές το να σπάσουν μια τράπεζα είναι ένα είδος αντίδρασης στο καπιταλιστικό σύστημα, στο κράτος, την εξουσία γενικά».

Στην ίδια ερώτηση η Κατερίνα Α, που εκφράζεται ιδεολογικά από τον αντιεξουσιαστικό χώρο, απάντησε: «Θεωρώ ότι σε κάθε περιοχή υπήρχαν, ας πούμε,

ορισμένα κτήρια, όπως το υπουργείο Μακεδονίας Θράκης στη Θεσσαλονίκη, όπως τα διάφορα υπουργεία στην Αθήνα, η Νομαρχία στο Βόλο, που είναι ένα τοπικό έμβλημα της εξουσίας αλλά και τράπεζες και μεγάλο-μάγαζα, που βγάζουν μια τέτοια εξουσία. Επειδή λοιπόν γίνεται ένας πόλεμος μεταξύ αναρχικών και αστυνομικών, αν κατορθώσουμε και μπούμε σε ένα τέτοιο κτήριο, γίνεται μια νίκη, που πέρα από τη συμβολική αξία, μπορεί να δημιουργήσει και μια κατάληψη, που στα αφτάκια του μικροαστού, ακούγεται τραγικό αλλά είναι εξαιρετικά σημαντικό ιδίως για μικρές κοινωνίες, γιατί δημιουργεί μια ένταση, μια εγρήγορση, γενικά τραβάς την προσοχή του κόσμου».

Η Κατερίνα Β πάλι, που παρακολουθούσε και πληροφορούταν τις εξελίξεις, είπε: «Καταρχήν είναι η βάση της δουλειάς μου, το κτήριο όπου δουλεύω, οπότε δε θα σου πω ότι είναι ένας ευχάριστος χώρος για 'μένα. Τώρα γενικά είναι ένα δημόσιο κτήριο, ένας χώρος που χρησιμοποιούν οι πολίτες για να εξυπηρετούνται και περιουσία μας, αυτό. Κατά τα αλλά είναι ένα κέντρο, που σηματοδοτεί την πόλη του Βόλου, το χρησιμοποιούμε για να δώσουμε κατευθύνσεις, είναι το γνωστό σε όλους παλιό διοικητήριο, χαρακτηριστικό σημείο της πόλης... δε θυμάμαι τώρα ακριβώς τι έγινε. Την επόμενη μέρα όμως, που πήγα στη δουλειά, με ενημέρωσαν οι συνάδελφοί μου, επειδή εγώ μπαίνω από την πίσω πόρτα και δεν είχα δει τίποτα. Αυτό που σκέφτηκα ήταν ότι πρέπει να τα ξαναπληρώσουμε για να τα περάσουμε και ότι κάποιοι συνάδελφοι δε θα έχουν δουλειά σήμερα, αλλά δεν ξέρω, μάλλον δε συνέδεσα το σπάσιμο της νομαρχίας με τη δολοφονία του παιδιού. Θεωρώ ότι, επειδή ήταν έντονο όλο αυτό με τις τράπεζες, μαγαζιά, γενικά πολλές τζαμαρίες κατεστραμμένες, περίμενες ότι και η νομαρχία δε θα τους ξέφευγε, θα την έσπαζαν κι αυτή, γιατί κι αυτή είναι ένα κρατικό σύμβολο, είναι η τοπική εξουσία».

Μπορεί λοιπόν κανείς να παρατηρήσει μέσα από τις τρεις διαφορετικές αφηγήσεις ότι, παρά τις ιδεολογικοπολιτικές αποκλίσεις τους, όλες τους συγκλίνουν σε δύο βασικές παραδοχές. Η πρώτη είναι, ότι η νομαρχία γίνεται αντιληπτή ως ένας τόπος εξουσίας και μάλιστα ως σύμβολο εξουσίας και η δεύτερη, ότι ο τόπος αυτός ταυτίζεται άμεσα με άλλους τόπους εξουσίας, όπως για παράδειγμα η τράπεζα, τα μεγάλα εμπορικά καταστήματα κτλ. Διαφαίνεται όμως εξίσου πως οι ρητορικές αυτές αλλά και οι πρακτικές, που αναπτύχθηκαν στο πεδίο της εξέγερσης, όπως θα δείξω παρακάτω, εντοπίζουν στον καθέναν από τους τόπους αυτούς χωριστά «μια τέτοια εξουσία», που μπορεί να συμπεριλαμβάνει ταυτόχρονα τόσο την τοπική-κρατική όσο και την οικονομική-καπιταλιστική εξουσία αλλά και τις επιμέρους εκφάνσεις τους.

Στο σημείο αυτό θα πρέπει να εξετάσουμε το πώς τα δρώντα υποκείμενα νοηματοδοτούν τους τόπους αυτούς και πως αντιλαμβάνονται και προσλαμβάνουν την εξουσία, που αυτοί συμβολίζουν. Το γεγονός ότι ένας τόπος μπορεί να αποτελεί σύμβολο της κρατικής ή της καπιταλιστικής εξουσίας, αυτό δε δηλώνει a priori ότι το κάθε υποκείμενο αντιλαμβάνεται τις μορφές αυτές εξουσίας, και συνεπώς νοηματοδοτεί και τον τόπο τους, με τον ίδιο ακριβώς τρόπο. Αν λοιπόν για την Κατερίνα Β η νομαρχία είναι ένα σύμβολο της τοπικής και κρατικής εξουσίας, την οποία εξουσία, με βάση τη δική της εμπειρική γνώση ως εργαζόμενη στη νομαρχία, εντοπίζει στη σχέση εργαζόμενου-εργοδότη καθώς και στις πρακτικές της γραφειοκρατικής δοσοληψίας των πολιτών με το κράτος για την εξυπηρέτησή τους, αυτό δε σημαίνει ότι για τον Βασίλη και την Κατερίνα Α ισχύει ακριβώς το ίδιο.

Αυτή ακριβώς η πολυφωνία και η πολυπρισματική θέαση της εξουσίας αναδείχθηκε και μέσα από τις διαδηλώσεις του Δεκέμβρη του 2008. Στο πλήθος των εξεγερμένων μπορούσε κανείς να διακρίνει ντόπιους κατοίκους, αλλοδαπούς, εργαζόμενους και ανέργους, παιδιά και γονείς, φοιτητές, αναρχικούς και

κομμουνιστές, πολίτες κυρίως από την κατώτερη και μεσαία κοινωνική τάξη να αντιστέκονται ο καθένας για τους δικούς του λόγους και με τους δικούς του τρόπους ενάντια στις διάφορες και διαφορετικές πτυχές της κρατικής και καπιταλιστικής εξουσίας. Μέσα από το πλήθος των δρώντων υποκειμένων αναδείχθηκε ένα πλήθος νοηματοδοτήσεων των τόπων και της εξουσίας, που αυτοί συμβολίζουν. Όταν λοιπόν η πέτρα, που στόχευε το κτήριο της νομαρχίας, έφευγε από το χέρι κάποιου αλλοδαπού, αυτό ήταν μια πράξη αντίστασης απέναντι σε μια κρατική εξουσία, που εντοπίζεται στον κοινωνικό αποκλεισμό, την περιθωριοποίηση, την εργασιακή και οικονομική εκμετάλλευσή του κοκ. Αντίστοιχα, όταν η ρίψη της πέτρας ξεκινούσε από το χέρι ενός εργαζόμενου ή ενός ανέργου, ήταν μια πράξη αντίστασης σε μια κρατική εξουσία, που εντοπίζεται στην επιβολή φόρων, την αύξηση των τιμών, τη μείωση των εσόδων, το οικονομικό αδιέξοδο, την με κάθε μέσο εξυπηρέτηση του κεφαλαίου κοκ.

Γίνεται λοιπόν αντιληπτό ότι το κάθε υποκείμενο προσλαμβάνει, νοηματοδοτεί και εντοπίζει το κράτος και την εξουσία του μέσα από πολύ συγκεκριμένες πρακτικές, θεσμούς και σύμβολα, καθώς επίσης και ότι στις σύγχρονες κοινωνίες του νεοφιλελεύθερου καπιταλισμού είναι «αναμενόμενο» η κρατική εξουσία να είναι άρρηκτα συνδεδεμένη με την καπιταλιστική-οικονομική εξουσία. Έτσι, στη δική μας περίπτωση θα μπορούσαμε να υποστηρίξουμε πως τόσο η νομαρχία όσο και οι τράπεζες και τα μεγάλα εμπορικά καταστήματα είναι πολύ συγκεκριμένα σύμβολα της εξουσίας ενός νεοφιλελεύθερου, καπιταλιστικού κράτους, τα οποία στηρίζουν πολύ συγκεκριμένους θεσμούς, με τους οποίους τα υποκείμενα έρχονται σε επαφή μέσα από τις καθημερινές πρακτικές της υποχρεωτικής γραφειοκρατίας για τη διευθέτηση των διάφορων υποθέσεών τους, των χρηματικών συναλλαγών τους, την κάλυψη των καταναλωτικών αναγκών τους κοκ.

Συνεπώς, οι άπειρες αυτές πρακτικές και οι λόγοι, που πλαισιώνουν έναν τόπο, στοιχειοθετούν και τις άπειρες νοηματοδοτήσεις, που μπορεί να λάβει η εξουσία του τόπου αυτού. Όπως όμως επισημαίνει ο Ζίζεκ: «Πίσω από την ποικιλία των πρακτικών, των λόγων κοκ. ανθίζει μια αφηρημένη συμβολική διάσταση της εξουσίας, στην οποία και αναφέρονται αυτές οι πρακτικές και οι λόγοι» (Zizek, 1999: 66). Στη συγκεκριμένη περίπτωση λοιπόν, μπορεί η νομαρχία του Βόλου, οι τράπεζες και τα καταστήματα να πλαισιώνονται και να νοηματοδοτούνται μέσα από διαφορετικές πρακτικές και λόγους, ωστόσο, οι νοηματοδοτήσεις αυτές επιβεβαιώνουν απλώς τις πολλαπλές διαστάσεις μιας κοινής, αφηρημένης εξουσίας, της εξουσίας του νεοφιλελεύθερου, καπιταλιστικού κράτους.

Οι επιθέσεις λοιπόν των διαδηλωτών στους συγκεκριμένους τόπους ήταν μια συμβολική πρακτική αντίστασης απέναντι σε μια τέτοια εξουσία, αφηρημένη, ανοιχτή και ακαθόριστη (Newman, 2004). Όπως όμως διαπιστώνει η Κατερίνα Α «οι επιθέσεις αυτές δεν είχαν μόνο συμβολική αξία». Και είναι γεγονός ότι αυτή η συμβολική αντίσταση, αυτός ο συμβολικός πόλεμος ενάντια στην εξουσία αποτυπώθηκε μέσα από τα απομεινάρια της κατεστραμμένης υλικής πραγματικότητας των τόπων αυτών. Η Κατερίνα Β μάλιστα μου ανέφερε κάποια στιγμή χαρακτηριστικά: «Άντε και έσπασαν και έκαψαν τη νομαρχία, τις τράπεζες και ξέρω εγώ τι άλλο. Και τι έγινε; Μήπως χτύπησαν την εξουσία;». Αν πράγματι οι επιθέσεις στους τόπους εξουσίας είναι μάταιες, από τη στιγμή που η εξουσία δεν καταβάλλεται, τότε τι τις καθιστά απαραίτητες και αναμενόμενες;

Η εξουσία είναι μια απόλυτα γενική και αφηρημένη έννοια, ενώ οι τόποι αυτοί καθ' αυτοί κάτι πάρα πολύ συγκεκριμένο. Επειδή λοιπόν γίνεται αντιληπτή ως μια τέτοια αφηρημένη έννοια, που μπορεί να συμπεριλάβει άπειρες μορφές, όπως για παράδειγμα το καπιταλιστικό σύστημα, το κράτος, την καταπίεση, τα ανθρώπινα

δικαιώματα, την οικονομική εκμετάλλευση, την ανεργία, την εκμετάλλευση του τρίτου κόσμου κ.κ. δεν μπορεί να βρει απόλυτη αντιπροσώπευση και να συμβολοποιηθεί απόλυτα μέσα από έναν απόλυτα συγκεκριμένο τόπο. Ωστόσο, προκειμένου να πραγματοποιηθεί μία συμβολική αντίσταση εναντίον της εξουσίας, καθίσταται απαραίτητη η σύμπραξη και η συμμετοχή τόσο της υλικής πραγματικότητας όσο και του αφηρημένου εννοιολογικού επιπέδου. Έτσι, οι διαδηλωτές, κάθε φορά που βρίσκονταν μπροστά από τη νομαρχία, τις τράπεζες και τα μεγάλα εμπορικά καταστήματα, χρησιμοποιούσαν την υλικότητα των τόπων αυτών για να πραγματοποιήσουν μια συμβολική αντίσταση απέναντι στις εκφάνσεις της αφηρημένης έννοιας της εξουσίας, εναντίον της οποίας και διαδήλωναν. Σύμφωνα άλλωστε με τον Άλλεν «τα οικονομικά κέντρα, οι κυβερνητικοί θεσμοί, τα σύμβολα, οι τεχνολογίες κτλ δεν είναι η εξουσία αυτή καθ' εαυτή αλλά τα μέσα της εξουσίας. Η εξουσία είναι μια αφηρημένη έννοια, που περιλαμβάνει ταυτόχρονα το ελεύθερο εμπόριο, τις ανοιχτές αγορές, τα ανθρώπινα δικαιώματα κτλ. Το ζήτημα είναι ότι, αν «αγοράσεις» ένα απ' αυτά, τα «αγοράζεις» όλα» (Allen, 2004: 24). Στην περίπτωση μας λοιπόν, από τη στιγμή που η νομαρχία, οι τράπεζες και τα καταστήματα, ως συγκεκριμένοι τόποι, συνδέονται με διάφορες επιμέρους εκφάνσεις της εξουσίας, όπως η θεσμοποιημένη γραφειοκρατία, η οικονομική εκμετάλλευση, η καταναλωτική δυσφορία και ανισότητα κ.κ. και γίνονται αντιληπτοί και νοηματοδοτούνται από τα δρώντα υποκείμενα ως τα μέσα μιας τέτοιας εξουσίας, είναι αναμενόμενο, αν αντισταθούν-επιτεθούν σε ένα από αυτά, να αντισταθούν-επιτεθούν σε όλα.

Μέσα στα πλαίσια λοιπόν μιας εξέγερσης, που εναντιώθηκε στην εξουσία του νεοφιλελεύθερου, καπιταλιστικού κράτους, οι συγκεκριμένοι τόποι-σύμβολα λειτουργώντας ως μέσα αναπαράστασης αυτής της εξουσίας ήταν αναμενόμενο να

χρησιμοποιηθούν και ως τόποι-σύμβολα-μέσα της αντίστασης. Η κατάρρευση ωστόσο των συμβόλων αυτών κάτω από το βάρος της οργής των εξεγερμένων, δε σήμανε ταυτόχρονα και την κατάρρευση του θεσμού και της ιδέας, που αυτοί οι τόποι συμβόλιζαν. Έτσι, την επόμενη μέρα της όποιας διαδήλωσης μπορούσε να δει κανείς τους κατοίκους του Βόλου να πηγαίνουν στη δουλειά τους για να εξασφαλίσουν την όποια αμοιβή για την επιβίωσή τους, να κατεβαίνουν στο κέντρο της πόλης για να συναλλαχθούν με τις διάφορες υπηρεσίες, να εξοφλήσουν τα πάγια έξοδά τους και τους φόρους τους, να πληρώσουν τη δόση του δανείου, να καλύψουν τις περισσότερο ή λιγότερο ακριβές καταναλωτικές τους ανάγκες κοκ. Ακόμη και στους τόπους-στόχους της εξέγερσης η θεσμοποιημένη εξουσία συνέχισε να λειτουργεί όπως και πριν. Πιο συγκεκριμένα, όπως διαπίστωσε και η Κατερίνα Β, μπορεί στη νομαρχία την επομένη των διαδηλώσεων να μην δούλευαν ορισμένοι μέχρι την αποκατάσταση των υλικών ζημιών, αλλά αυτό δε σήμαινε και την κατάργηση ή έστω τον κλονισμό της ολότητας της ιδέας-θεσμού της εργασίας και της εξουσίας, που διαρθρώνεται στη σχέση εργαζόμενου-εργοδότη, στην εργασιακή εκμετάλλευση κοκ.

Έτσι, αναδεικνύεται πως η νομαρχία, οι τράπεζες και τα καταστήματα, αν και είναι απαραίτητα μέσα εξουσίας μιας νεοφιλελεύθερης, καπιταλιστικής κοινωνίας, ωστόσο, η λειτουργία τους ή η μη λειτουργία τους στο επίπεδο της υλικής πραγματικότητας δε σημαίνει και τη λειτουργία ή μη λειτουργία αντίστοιχα των θεσμών και της ιδέας, που αυτοί στηρίζουν και αναπαριστούν. «Η εξουσία λοιπόν φαίνεται πως είναι ένα «αδύνατο αντικείμενο», όπως υποστηρίζει ο Λακλάου ή αλλιώς, αυτό που με λακανικούς όρους θα χαρακτηρίζαμε «αντικείμενο μικρόν α'», δηλαδή κάτι που δε μπορεί, εξαιτίας της ακαθοριστίας των πολλαπλών εκφάνσεών του, να συμβολοποιηθεί στην ολότητά του αλλά η αναπαράστασή του, μέσα από τη μερικότητα των εκφάνσεών του, είναι ταυτόχρονα αδύνατη αλλά και απαραίτητη»

(Newman, 2004: 152). Ακόμη και στην περίπτωση λοιπόν που οι διαδηλωτές στο Βόλο κατόρθωσαν επανειλημμένα να πετύχουν την κατάρρευση των στόχων-τόπων εξουσίας, επέφεραν απλώς πλήγματα στην υλική πραγματικότητα των μέσων αυτών εξουσίας και αντιστάθηκαν σε συμβολικό επίπεδο στις επιμέρους μορφές εξουσίας του νεοφιλελεύθερου, καπιταλιστικού συστήματος, που εντόπιζαν στον καθέναν από τους τόπους αυτούς.

Ωστόσο, όσο αφηρημένη, ανοιχτή και ακαθόριστη κι αν είναι η ολότητα της εξουσίας ενός τέτοιου κράτους, οι τόποι αυτοί δεν παύουν να αποτελούν μέσα-σύμβολα έστω και ορισμένων μόνο πτυχών της εξουσίας αυτής. Άλλωστε αυτοί οι ορισμένοι τόποι, οι πρακτικές και οι λόγοι, που τους πλαισιώνουν, οι νοηματοδοτήσεις που λαμβάνουν και οι θεσμοί που στηρίζουν και λειτουργούν μέσα απ' αυτούς, είναι οι απαραίτητες μερικότητες, τα βασικά συστατικά στοιχεία, από τα οποία απαρτίζεται η ολότητα μιας τέτοιας εξουσίας. Αυτό ακριβώς διαπιστώνουμε μέσα από τη θέση του Ετιέν Μπαλιμπάρ, που υποστηρίζει ότι «υπάρχει λοιπόν εξουσία, και μάλιστα ένας μηχανισμός εξουσίας, ο οποίος έχει πολλά κέντρα, όσο συμπλεγμένα και πολλαπλά κέντρα κι αν είναι αυτά... αλλά έχοντας πει αυτό, θα παρέφραζα τον Λακάν και θα προσέθετα: η εξουσία δε μπορεί να είναι ένα όλο. Στην πραγματικότητα, στην ουσία, είναι ένα μη όλο» (Balibar, 2002: 136).

Συνεπώς, μέσα στα πλαίσια μιας εξέγερσης, όπως αυτής του Δεκέμβρη του 2008, η οποία στρεφόταν εναντίον μιας «αδύνατης» και «ακαθόριστης» εξουσίας, οι επιθέσεις στη νομαρχία του Βόλου, τις τράπεζες και τα μεγάλα εμπορικά καταστήματα ήταν μια πρακτική αντίστασης απέναντι στις διάφορες εκφάνσεις της εξουσίας αυτής. Και πιο συγκεκριμένα, θα μπορούσαμε να πούμε πως επρόκειτο για μια αναμενόμενη, αν και ταυτόχρονα αδύνατη αλλά και απαραίτητη, προσπάθεια καθορισμού της εξουσίας ενός νεοφιλελεύθερου, καπιταλιστικού κράτους. Μιας

εξουσίας όμως, που ακριβώς λόγω της ακαθοριστίας της ήταν αυτή, που καθόρισε τους τ(ρ)όπους αντίστασης των εξεγερμένων υποκειμένων.

Η εξουσία λοιπόν ως αφηρημένη και ακαθόριστη με τα πολλαπλά κέντρα της κατέστησε την αντίσταση μέσω των επιθέσεων στα κέντρα αυτά τόσο αναμενόμενη όσο και απαραίτητη. Είναι γεγονός όμως πως μέσα από αυτόν τον αναμενόμενο χαρακτήρα της εξέγερσης αναδείχθηκε το μη αναμενόμενο, το ανεξέλεγκτο, το αυθόρμητο. Έτσι στο Βόλο την περίοδο των εξεγέρσεων μέσα στις καθημερινές, αναμενόμενες, σχεδόν καθιερωμένες πορείες διαμαρτυρίας μπορούσε κανείς να διακρίνει έναν τόσο μεγάλο αριθμό διαδηλωτών, που πιστοποιούσε μια πρωτοφανή μαζικότητα. Παράλληλα μέσα στο πλήθος των διαδηλωτών υπήρχαν γονείς με τα παιδιά τους, μαθητές και φοιτητές, αναρχικοί, κομμουνιστές, συνδικαλιστές, άνθρωποι που άσχετα με το αν ανήκαν ή όχι σε κάποια πολιτική οργάνωση στα πλαίσια της εξέγερσης λειτουργούσαν αυθόρμητα και έβγαζαν την οργή τους άλλοτε σπάζοντας και καίγοντας, άλλοτε υποστηρίζοντας τις πρακτικές αυτές κοκ.

Έτσι όσο κι αν οι πρακτικές, που αναδείχθηκαν στο εξεγερσιακό σκηνικό της πόλης του Βόλου, υπήρξαν περισσότερο ή λιγότερο αναμενόμενες, δε μπορούμε να παραβλέψουμε ότι η αδιάκριτη υιοθέτηση των πρακτικών αυτών από έναν μεγάλο αριθμό διαδηλωτών και συνεπώς έναν μεγάλο αριθμό πολιτικών ταυτοτήτων προσδίδει στην εξέγερση τα χαρακτηριστικά του αυθόρμητου και ακαθόριστου. Προκύπτει λοιπόν στο σημείο αυτό ο προβληματισμός για το ποιες είναι οι σχέσεις, μεταξύ των διάφορων ιδεολογικό-πολιτικών ταυτοτήτων και των πρακτικών καθώς και το πώς λειτούργησαν αυτές μέσα στο χώρο τη εξέγερσης.

Έτσι στις εξεγέρσεις του Δεκεμβρη, ιδίως για μια επαρχιακή πόλη, όπως ο Βόλος, υπήρξε εξαιρετικά εντυπωσιακή η μεγάλη συμμετοχή, η μαζικότητα, που αναδείκνυε μια κοινωνία σε γενικότερο αναβρασμό. Η ποικιλία των προβλημάτων-

αιτημάτων ώθησε με τη σειρά της έναν μεγάλο αριθμό πολιτών και ταυτόχρονα μια μεγάλη ποικιλία ιδεολογικο-πολιτικών ταυτοτήτων στους δρόμους διεκδικώντας μέσα από διάφορες πρακτικές όχι κάτι συγκεκριμένο αλλά πολλά πράγματα μαζί. Όπως χαρακτηριστικά άλλωστε αναφέρει ο Βασίλης: «Ήταν η συμμετοχή, η πάρα πολύ μεγάλη συμμετοχή, που ήταν εντυπωσιακή, αλλά κι ότι όλο αυτό το πράγμα ήταν σαν αφορμή για να βγουν στη φόρα κάποια πράγματα που σιγοβράζανε... μαζικότητα, γενικότερα πάρα πολύς κόσμος ετερόκλητος, που δε διαδηλώνει για κάτι συγκεκριμένο αλλά ήτανε κάτι διαφορετικό κάτι αυθόρμητο...».

Και η Κατερίνα Α πάλι διαπιστώνει: «Πριν τη μεγάλη εξέγερση υπήρχαν κάποιες πορείες αλλά όταν ακούστηκε ότι σκοτώθηκε αυτό το παιδί, δεν υπήρχε αυτό το πράγμα, ξαφνικά χωρίς καμία συνεννόηση ή οργάνωση έβλεπες κόσμο να κατεβαίνει στο δρόμο να συνενώνεται με την πορεία και όλοι μαζί να σπάμε τα πάντα, αλλά υπήρχε δύναμη, εκρηκτικότητα, αλληλεγγύη, μαζικότητα...» αλλά και η Κατερίνα Β επισημαίνει ότι: «στην εξέγερση του Δεκέμβρη βρήκαν ευκαιρία όλοι ίσως να εκτονωθούν μαζικά... Σίγουρα στην αρχή τουλάχιστον ζημιές έγιναν από πολλούς όχι μόνο από αναρχικούς».

Με μια πρώτη ανάγνωση των αφηγήσεων θα μπορούσαμε να υποστηρίξουμε ότι, αν όχι όλοι, τουλάχιστον το μεγαλύτερο τμήμα των διαδηλωτών οδηγήθηκε σε μια μαζική πρακτική αντίδρασης, που εκφράστηκε μέσα από τις πρακτικές του σπασίματος και του καψίματος. Αν πράγματι ισχύει κάτι τέτοιο, τότε ο Βασίλης, η Κατερίνα Α και η Κατερίνα Β θα έπρεπε να έχουν υιοθετήσει την πρακτική του σπασίματος και του καψίματος «όπως όλοι» και κάτι τέτοιο δε συνέβη. Συνεπώς ο όρος μαζικότητα, που χρησιμοποιούν όλοι ανεξαιρέτως οι συνομιλητές μου για να αποδώσουν αυτά που έζησαν και είδαν να συμβαίνουν μέσα στα πλαίσια της εξέγερσης του Δεκέμβρη, δεν αφορά στις επιμέρους πρακτικές, που αναπτύχθηκαν

εκεί και τις επιμέρους ιδεολογικό-πολιτικές ταυτότητες των διαδηλωτών αλλά σ' αυτό καθαυτό το γεγονός της συμμετοχής στην εξέγερση.

Μέσα λοιπόν στα πλαίσια αυτών των μαζικών κινητοποιήσεων στο Βόλο μπορούσε κανείς να παρατηρήσει διαδηλωτές με μαύρο-κόκκινες σημαίες, άλλους που κρατούσαν πανό των διάφορων πολιτικών-φοιτητικών οργανώσεων ή του ΠΑΜΕ και άλλους που φώναζαν συνθήματα, κουκουλοφόρους ή μη, οπλισμένους με λοστούς ή μη, φοιτητές και μαθητές με τσάντες στους ώμους, άλλους να έρχονται σε σύγκρουση με τις δυνάμεις καταστολής και άλλους όχι, όλους μαζί ωστόσο ενωμένους σε ένα κοινό σώμα πορείας. Ακόμη λοιπόν κι αν θεωρήσουμε, όπως ο Βασίλης, ότι: «Δεν υπήρχε δυνατότητα από κάποιο πολιτικό χώρο να οργανώσει κάτι τόσο μαζικό...» ή όπως η Κατερίνα Β υποστηρίζει ότι: «αυτό το πράγμα, επειδή ήταν μια λαϊκή διαμαρτυρία, δεν είχε κάτι πολιτικό από πίσω» κάτι τέτοιο δε σημαίνει αυτομάτως ότι πίσω από τις επιμέρους πρακτικές ακόμη και πίσω από την ίδια την πρακτική της εξέγερσης δεν υπάρχουν κάποιες ιδεολογικό-πολιτικές εκκινήσεις ή ότι δε μπορούμε να διακρίνουμε και να εντοπίσουμε ποικίλες πολιτικές ταυτότητες μέσα στο πεδίο της εξέγερσης. Άλλωστε όπως οι ίδιοι μας πληροφορούν:

«Υπήρχαν βέβαια και οι διακρίσεις του τύπου οι φοιτητές ξεκινούν πορεία στις 7.30 από το θόλο του πανεπιστημίου και οι αναρχικοί στις 8.00 από τη Ματσάγκου. Ας πούμε το ΠΑΜΕ πάλι έκανε δική του ξεχωριστή πορεία και σίγουρα αυτή που θυμάμαι ήταν μία των μαθητών, που την οργάνωσε αποκλειστικά η ΚΝΕ. Εντάξει τώρα, από 'κει και πέρα τα πράγματα δεν ήταν τόσο οργανωμένα, ήταν πιο μπερδεμένα, δεν υπήρχε τόσο έντονη διάκριση, ήταν όλοι εκεί...»(Βασίλης),

«Σίγουρα υπήρχαν και κάποιοι, που ήξερες ότι είναι κατευθυνόμενοι πολιτικά ή τέλος πάντων ανήκουν κάπου, εκπροσωπούν κάτι. Γενικά όμως δεν υπήρχαν διακρίσεις σε ομάδες, τουλάχιστον δεν το πρόσεξα...» (Κατερίνα Β).

Μέσα από τέτοιες αφηγήσεις μπορεί κανείς να διαπιστώσει ότι τα υποκείμενα είναι σε θέση να διακρίνουν τις ιδεολογικό-πολιτικές ταυτότητες των άλλων υποκειμένων μόνο και μόνο βάσει των επιμέρους σημείων εκκίνησης των διαδηλώσεων. Κάτι τέτοιο πιστοποιεί το πόσο ο τόπος και η ταυτότητα είναι άρρηκτα δεμένα μεταξύ τους μέσα από μια κοινωνικο-χωρική σχέση (Soja, 1989). Πιο συγκεκριμένα για το Βόλο η στοά Ματσάγκου είναι γνωστή ως πρώην καπνοβιομηχανία και νυν ως χώρος που τελεί υπό κατάληψη από τους αναρχικούς. Πρόκειται για έναν αυτοδιαχειριζόμενο χώρο, όπως δηλώνουν απερίφραστα και οι ίδιοι οι καταληψίες και ως τέτοιος χώρος αντανακλά μια αντισυμβατική λειτουργία απέναντι στην κανονικότητα των νόμων. Αυτή η αντίληψη του ανεξέλεγκτου και απόλυτα ελεύθερου χώρου, που είναι και η κυρίαρχη μεταξύ των κατοίκων του Βόλου, έχει επιτρέψει την ανάπτυξη ορισμένων αφηγήσεων, που αναπαριστούν το χώρο αυτό ως έναν χώρο, όπου τα υποκείμενα, που κινούνται μέσα σ' αυτόν, δηλαδή οι αναρχικοί αναπτύσσουν δράσεις, αν όχι παραβατικές, τουλάχιστον ύποπτες και σίγουρα αντεξουσιαστικές.

Ομότροπα, οι αφηγήσεις και για τα υπόλοιπα σημεία εκκίνησης πλαισιώνονται από και πλαισιώνουν τον κυρίαρχο λόγο για την ταυτότητα των τόπων αυτών αλλά και την ταυτότητα των υποκειμένων, που τους χρησιμοποιούν. Έτσι, και το πανεπιστήμιο είναι ένας χώρος ελεύθερης διακίνησης ιδεών και έντονων πολιτικών δράσεων, των αριστερών κυρίως, κομματικών-φοιτητικών οργανώσεων αλλά ταυτόχρονα και ένας χώρος, που αντανακλά ένα θεσμό, ο οποίος έχει συνδεθεί στο μακρινό και κοντινό παρελθόν με πολλούς κοινωνικούς αγώνες και πολλές πολιτικές διεκδικήσεις. Εξίσου και τα γραφεία του ΠΑΜΕ ως χώρος συνδέεται άμεσα με έναν πολύ συγκεκριμένο πολιτικό προσανατολισμό και μια πολύ συγκεκριμένη

ιδεολογία και τα υποκείμενα, που χρησιμοποιούν το χώρο αυτό, χαρακτηρίζονται ή αυτοχαρακτηρίζονται κομμουνιστές.

Έτσι, στις διαδηλώσεις όσοι ξεκινούν από τη στοά Ματσάγκου είτε είναι είτε λαμβάνουν την ιδεολογικο-πολιτική ταυτότητα του αναρχικού ή του χούλιγκαν, όσοι ξεκινούν από το πανεπιστήμιο φοιτητές ή μη μπορούν να ανήκουν σε οποιαδήποτε πολιτική οργάνωση ή και όχι, όσοι κάνουν ξεχωριστή πορεία με το ΠΑΜΕ είναι ή έστω λαμβάνουν την ταυτότητα του κομμουνιστή, όσοι ξεκινούν από το σπίτι τους, τη δουλειά τους ή από οποιοδήποτε άλλο σημείο είναι ή έστω θεωρούνται, στην πλειοψηφία τους τουλάχιστον, ανεξάρτητοι κομματικά και χαρακτηρίζονται απλοί πολίτες με κοινωνικές ευαισθησίες κοκ. Κάτι τέτοιο, αν και αφοριστικό, ωστόσο πιστοποιεί ότι οι αφηγήσεις ενός τόπου σχηματίζουν τον κυρίαρχο λόγο για τον τόπο αυτόν (Berdoulay, 1989: 135) καθώς επίσης και ότι οι άνθρωποι επηρεάζουν και επηρεάζονται από τον τόπο (Rodman, 1992: 642). Συνεπώς, οι επιμέρους τοποθεσίες, που αποτελούν το σημείο εκκίνησης των διαδηλωτών, έχοντας ήδη λάβει την ιδιαίτερη νοηματοδότησή τους από τα υποκείμενα, μολιάζουν με μια ορισμένη ιδεολογικό-πολιτική ταυτότητα το υποκείμενο ή τα υποκείμενα, που θα βρεθούν στον τόπο αυτό.

Απ τη στιγμή όμως που οι ταυτότητες των τόπων και οι ταυτότητες των υποκειμένων βρίσκονται σε άμεση αλληλόδραση, η κυρίαρχη, ηγεμονική αντίληψη για τους τόπους αυτούς και τα υποκείμενα, που τους χρησιμοποιούν, δεν περιορίζεται στο επίπεδο των αφηγήσεων. Σύμφωνα με τη Ρόντμαν άλλωστε «ένας τόπος δημιουργείται μέσα από τις πρακτικές και όχι μόνο μέσα από τις αφηγήσεις» (Rodman, 1992: 642). «Μια τοποθεσία λοιπόν καθορίζεται τόσο από την αναπαράστασή της όσο και από την πραγματικότητα» (Harner, 2001: 663). Στην περίπτωση μας όμως παρατηρούμε μια διάσταση ανάμεσα στις αναπαραστάσεις των

τοποθεσιών και την πραγματικότητα. Περνώντας δηλαδή από τις τοποθεσίες εκκίνησης στο πεδίο της εξέγερσης θα περιμέναμε πιθανότατα να δούμε τους αναρχικούς ή έστω όσους ξεκίνησαν από τη στοά Ματσάγκου να ανταποκριθούν στις ηγεμονικές αφηγήσεις, που αναπαριστούν τις αντιεξουσιαστικές δράσεις και την παραβατικότητα των ματσαγκιτών και να σπάνε και να καίνε, όσους ξεκίνησαν από το πανεπιστήμιο ή όσους ακολούθησαν την πορεία του ΠΑΜΕ να κρατούν πανό και να φωνάζουν συνθήματα κοκ.

Στις εξεγέρσεις του Δεκέμβρη όμως τα πράγματα ήταν διαφορετικά, όπως μας πληροφορούν τουλάχιστον οι συνομιλητές μου. Ενώ δηλαδή «Σε άλλες πορείες οι οργανώσεις είναι πιο περιχαρακωμένες, γιατί υπάρχουν συγκεκριμένα μπλοκς, που διεκδικούν συγκεκριμένα πράγματα. Εδώ τα πράγματα ήταν διαφορετικά, δηλαδή υπήρχαν περισσότερες διεκδικήσεις. Άλλες πορείες-διαδηλώσεις-απεργίες αφορούν τους εργαζόμενους, τους μη εργαζόμενους κτλ. τώρα αφορούσε τους πάντες, αφορούσε τους πολίτες» (Βασίλης).

Και πιο συγκεκριμένα περιγράφοντας την εμπειρία τους από τις διαδηλώσεις, στις οποίες συμμετείχαν, μας πληροφορούν ότι: «Θυμάμαι μία από τις πορείες, που συμμετείχα στο Βόλο, που μου έκανε εντύπωση μεγάλη η μαζικότητα, αυτή που λέμε και η ένταση, που σε παρέσυραν ειλικρινά, και το πιο χαρακτηριστικό ήταν αυτό: πολλοί άνθρωποι, γονείς με τα παιδιά τους να πηγαίνουν μαζί στην πορεία. Μια πρωτοφανής μαζικότητα και μια ένταση διαρκής, που σου έδινε τη δυνατότητα να εκτονωθείς, να σπάσεις, να κάψεις. Και είδα να σπάνε όχι μόνο αναρχικοί αλλά και απλός κόσμος, που δεν ανήκε πιθανότατα κάπου... Σε τέτοιες καταστάσεις ο καθένας μπορεί να πάρει μια πέτρα και να σπάσει, δηλαδή σε συνθήκες οργής και έντασης πιστεύω ότι θα το έκανε ο καθένας. Βέβαια υπάρχουν χουλιγκάνοι και ακτιβιστές. Οι χουλιγκάνοι σπάνε ό, τι να 'ναι άκριτα, ενώ οι ακτιβιστές το να σπάσουν μια τράπεζα

είναι ένα είδος αντίδρασης στο καπιταλιστικό σύστημα, στο κράτος, την εξουσία γενικά». (Βασίλης)

Η Κατερίνα Α μας επιβεβαιώνει ότι: «Στην εξέγερση του Δεκέμβρη είδα κόσμο, που δεν ανήκει σε καμία οργάνωση ακόμη και δεκατριάχρονα και δεκατετράχρονα παιδιά και μεγάλους ανθρώπους οικοδόμους, ταξιτζήδες τα πάντα, τα πάντα να λένε «σπάστε τα μπουρδέλα». Κόσμος, που του είχαν πάρει το σπίτι οι τράπεζες και λέγανε «σπάστε τα κάψτε τα...», εκφραζόταν μέσα από τον αναρχικό χώρο, ο κόσμος ένιωσε ότι ταυτίζεται με τον αναρχικό χώρο».

Καθώς επίσης και η Κατερίνα Β υποστηρίζει ότι: «Γενικά δεν υπήρχαν διακρίσεις σε ομάδες ή τουλάχιστον δεν το πρόσεξα, σε άλλες πορείες όμως έχω δει τέτοιες διακρίσεις. Κοίταξε, προσέχω σε κάθε πορεία που βρίσκομαι και με ποιους είμαι και μάλιστα σε μία άλλη πορεία μια φίλη μου έλεγε να πάμε με τους καταληψίες της Ματσάγκου, αλλά εγώ με τίποτα, αυτοί πάνε να σκοτωθούν. Δεν ξέρω, εγώ τα φοβάμαι αυτά και στην πορεία, που σου λέω, όταν οι μπάτσοι άρχισαν να ρίχνουν χημικά, εγώ έφυγα, πήγα σπίτι. Εγώ κατέβηκα για να συμπαρασταθώ στην οικογένεια του παιδιού, σα να πήγαινα σε μία κηδεία, όχι για να φάω χημικά και κλομπιές».

Στις εξεγέρσεις λοιπόν του Δεκέμβρη του 2008 υπήρξε μια έντονη διάχυση της μιας πρακτικής μέσα στην άλλη, της μιας πολιτικής ταυτότητας μέσα στην άλλη. Έτσι, πίσω από τις ποικίλες, διαφορετικές πρακτικές και πολιτικές ταυτότητες διακρίνεται μια φαινομενικά περίεργη ενοποίησή τους, από τη στιγμή που «ο καθένας μπορεί να πάρει μια πέτρα και να σπάσει», από τη στιγμή που ο κόσμος εκφράζεται «μέσα από τον αναρχικό χώρο» και ταυτίζεται με αυτόν κι από τη στιγμή που δεν υπάρχουν ιδιαίτερες «διακρίσεις σε ομάδες και οργανώσεις». Αυτή η διάχυση ήταν που αντικατέστησε την προηγούμενη διάκριση των συγκεκριμένων ταυτοτήτων

των υποκειμένων και των τόπων. Τώρα όμως βρισκόμαστε πέρα από τα συγκεκριμένα όρια των χώρων-σημείων εκκίνησης και μέσα στο πεδίο της εξέγερσης.

Καθώς λοιπόν το σώμα των διαδηλωτών κινούταν μέσα στο χώρο της πόλης, η λειτουργική κανονικότητα των χώρων μεταβαλλόταν. Οι ίδιοι δρόμοι, που πριν την εξέγερση φιλοξενούσαν τις βιαστικές φιγούρες των κατοίκων, που μετακινούταν από υποχρέωση σε υποχρέωση, στα πλαίσια της εξέγερσης φιλοξένησαν τις τελείως διαφορετικές πρακτικές της διεκδίκησης των δικαιωμάτων. Η κίνηση στους δρόμους είχε διακοπεί, τα καταστήματα, οι τράπεζες και οι δημόσιες υπηρεσίες είχαν διακόψει την κανονική λειτουργία τους και είχαν κατεβάσει ρολά. Το πλήθος των διαδηλωτών, που περνούσε από αυτούς τους χώρους, τους χρησιμοποιούσε όχι για τις γνωστές του ως τότε καθημερινές συναλλαγές, αλλά για να καταθέσει την οργή του πετώντας πέτρες από τα πεζοδρόμια, που είχαν ξηλώσει λίγο πριν.

Από τη στιγμή λοιπόν που η εξέγερση επιτρέπει την ανάδειξη ποικίλων και πιθανών πρακτικών, ποικίλων και πιθανών ταυτοτήτων, ποικίλων και πιθανών χώρων, μετατρέπει την πόλη σε μια σκηνή, όπου όλα μπορούν να συμβούν σε δυνητικό επίπεδο. Μέσα σ' αυτό ακριβώς το εξεγερσιακό σκηνικό φτιαγμένο από την υλική πραγματικότητα οι ήρωες-διαδηλωτές χρησιμοποιούν την υλικότητα των χώρων αυτών με διαφορετικούς τρόπους από τους συνηθισμένους προκειμένου να προβάλλουν όχι μόνο την αντίδρασή τους απέναντι στην κοινωνική και πολιτική πραγματικότητα του κόσμου τους αλλά και να εγγράψουν στο χώρο έναν κόσμο πιθανό. «Αυτό το ξεχείλισμα των πιθανών κόσμων μέσα στον πραγματικό», όπως χαρακτηριστικά αναφέρει ο Σταυρίδης «αφορά τη δύναμη, που αποκτούν οι πιθανοί κόσμοι, να επηρεάζουν την ανθρώπινη πραγματικότητα, επειδή ακριβώς είναι πλασμένοι από τα υλικά της» (Σταυρίδης, 2010: 52). Έτσι, όταν οι διαδηλωτές χωρίς καμία οργάνωση και μεθόδευση, χωρίς καμία διάκριση, έσπαζαν και έκαιγαν όλοι

μαζί καταστήματα, τράπεζες και δημόσια κτήρια, οραματίζονταν έναν κόσμο πιθανό χωρίς τις μορφές της κρατικής και οικονομικής εξουσίας ή τουλάχιστον με κάποιες μορφές εξουσίας τελείως διαφορετικές από τις ισχύουσες.

Το περιβάλλον λοιπόν ενός τέτοιου εξεγερσιακού σκηνικού αφήνει περιθώρια ανάδειξης χώρων, πρακτικών και ταυτοτήτων, που χαρακτηρίζονται από δυναμικότητα. Αυτή ακριβώς η ακαθοριστία της δυναμικότητας και της πιθανότητας είναι που αποτυπώνεται τόσο στις αφηγήσεις του τύπου «ο καθένας μπορεί να πάρει μια πέτρα και να σπάσει» όσο και στην πραγματικότητα των διαδηλώσεων. Έτσι, είτε κανείς ξεκινούσε να διαδηλώσει από τη στοά Μαρσάγκου είτε από το πανεπιστήμιο είτε από τα γραφεία του ΠΑΜΕ είτε από οπουδήποτε αλλού, κάποια στιγμή αυτές οι ξεχωριστές αρχικά ομάδες και τα ξεχωριστά άτομα ενώνονταν σε ένα κοινό σώμα πορείας. Μεταξύ των κουκουλοφόρων με τους λοστούς μπορούσε να δει κανείς «απλούς πολίτες» με τα παιδιά τους και φοιτητές, χωρίς να μπορεί να προβλέψει με βεβαιότητα από ποιού το χέρι θα φύγει η πέτρα, χωρίς να μπορεί να διακρίνει αν ο κουκουλοφόρος τελικά είναι αυτός που φορά την κουκούλα ή αυτός που ενθαρρύνει τους υπόλοιπους να φωνάζουν, να σπάσουν και να κάψουν.

Πιο συγκεκριμένα, σε μια off the record συζήτηση η Κατερίνα Β (και θα προσπαθήσω να μεταφέρω όσο γίνεται πιο ολοκληρωμένα το νόημα των λόγων της) μου είπε πως είδε κάποια στιγμή μια ομάδα παιδιών, που ήταν δεν ήταν 13-15 χρονών, μαθητές γυμνασίου το πολύ λυκείου με τσάντες στους ώμους να είναι στη διαδήλωση, που γινόταν. Αυτό που της τράβηξε την προσοχή, ήταν ότι κάποιο από τα παιδιά ήταν γνωστό της. Υπέθεσε πως, επειδή η διαδήλωση γινόταν πρωί, τα παιδιά κουβαλούσαν μαζί και τις τσάντες τους από το σχολείο. Ωστόσο, παρατηρώντας είδε ότι φτάνοντας μπροστά από μια τράπεζα ένα από τα παιδιά έβγαλε μέσα από την τσάντα του μια πέτρα και την πέταξε στη τζαμαρία της τράπεζας. Και είναι πράγματι

γεγονός πως μέσα σε ένα τέτοιο εξεγερσιακό σκηνικό μπορούσε κανείς να εντοπίσει μαθητές ή φοιτητές, διάσπαρτους μέσα στο πλήθος, με τσάντες στους ώμους, οι οποίες ήταν εξίσου πιθανό να είναι γεμάτες με βιβλία ή γεμάτες με πέτρες και μολότοφ. Οι ρόλοι λοιπόν, που αναλαμβάνουν τα δρώντα υποκείμενα στο χώρο της εξέγερσης και οι ιδεολογικό-πολιτικές ταυτότητες, που ενδύονται, χαρακτηρίζονται από μια ακαθοριστία, που προκύπτει από τη δυνητικότητα του εξεγερσιακού χώρου, μέσα στον οποίο και εμφανίζονται. «Οι ήρωες», διαδηλωτές, «ταυτόχρονα είναι και δεν είναι αυτό που δείχνουν» (Σταυρίδης, 2010: 63).

Μέσα σε ένα τέτοιο δυνητικό και ευμετάβλητο περιβάλλον-σκηνικό οι ταυτότητες των υποκειμένων, η υιοθέτηση των πρακτικών και οι λειτουργίες των χώρων δεν έχουν τίποτα το αναμενόμενο ή έστω το εύκολα προσδιορίσιμο. Είναι όμως πραγματικά περίεργο, πώς μέσα σ' αυτήν την χαοτική διάδραση των ταυτοτήτων τα δρώντα υποκείμενα είναι ακόμη σε θέση να ξεχωρίζουν τις ταυτότητες των άλλων υποκειμένων. Πιο συγκεκριμένα, τι είναι αυτό που κάνει και τους τρεις συνομιλητές μου να υποστηρίζουν πως «δεν έσπαζαν μόνο οι αναρχικοί»; Η απάντηση βρίσκεται σ' αυτό που ο Ζίζεκ χαρακτηρίζει ως «φαντασιακή εικόνα του Άλλου» και στην περίπτωσή μας στη «φαντασιακή εικόνα» του αναρχικού. Αυτή η εικόνα είναι που επικαθορίζει τον τρόπο με τον οποίο βιώνουμε τους άλλους και ταυτόχρονα επηρεάζει τον τρόπο, με τον οποίο οι άλλοι βιώνουν τον εαυτό τους. (Zizek, 2010).

Έτσι, στην επαρχιακή κοινωνία του Βόλου, πέρα από τις διαφορετικές εξατομικευμένες προσλαμβάνουσες, που μπορεί να έχει ο καθένας για την εικόνα του αναρχικού, υπάρχουν κάποιες κοινές αντιλήψεις και πεποιθήσεις, που μοιράζονται οι κάτοικοι και οι οποίες διαρθρώνουν ένα μεγάλο τμήμα της εικόνας του αναρχικού. Όποιος λοιπόν συχνάζει στην κατειλημμένη στοά Ματσάγκου ή έστω σχετίζεται με

τις αντεξουσιαστικές ομάδες, συμμετέχει στις περισσότερες, αν όχι σε όλες τις διαδηλώσεις, ερχόμενος σε σύγκρουση με την αστυνομία και τις δυνάμεις καταστολής, υιοθετεί ενδυματολογικούς κώδικες φορώντας μαύρα ρούχα, κουκούλα ή μάσκα, επιτίθεται με πέτρες λοστούς και μολότοφ στα σύμβολα εξουσίας, εκφράζοντας έτσι την αντίθεσή του σε κάθε μορφή εξουσίας κοκ, μπορεί να χαρακτηρίζεται από τους άλλους ή να αυτοχαρακτηρίζεται αναρχικός. Σ' αυτές τις πεποιθήσεις κατοπτρίζεται και αναδεικνύεται επίκαιρος, ακόμη και σήμερα, ο φόβος, που εξέφρασε ο Κροπότκιν στο έργο του «Η Αναρχία», ότι δηλαδή η εικόνα του αναρχικού, δυστυχώς, έχει συνδεθεί με την εικόνα ενός βίαιου ανθρώπου, που επιθυμεί απλώς την εξόντωση όλου του τωρινού πολιτισμού (Κροπότκιν, :39).

Ωστόσο, στο χώρο της εξέγερσης αναδείχθηκε πως αυτές οι αυστηρά καθορισμένες εικόνες και ηγεμονικές αντιλήψεις, ενώ δεν παύουν να υπάρχουν και να λειτουργούν, είναι μάλλον ανοιχτές σε μια ατέρμονη διαπραγμάτευση. Έτσι, ακόμη και άνθρωποι που δεν πήγαν στην πορεία για να σκοτωθούν, να φάνε κλομπιές και χημικά, που μπορεί να συμμετείχαν για πρώτη φορά σε διαδήλωση, που η ιδεολογικό-πολιτική τους ταυτότητα τους απέτρεπε ή τους απαγόρευε να σπάσουν και να κάψουν, άνθρωποι χωρίς ιδιαίτερους, χαρακτηριστικούς ενδυματολογικούς κώδικες, μικρά παιδιά, γονείς και απλοί πολίτες που δε γνώριζαν τι πρεσβεύει η αναρχική ιδεολογία ή που θεωρούσαν πως δεν τους αντιπροσωπεύει, εκφράστηκαν μέσα από τον αναρχικό χώρο. Πολλοί ήταν αυτοί μάλιστα που υιοθέτησαν πρακτικές, που μέχρι τότε τις συνέδεαν κυρίως με την αναρχική ιδεολογία, χωρίς όμως αυτό να τους κάνει να αντιλαμβάνονται τον εαυτό τους ή να κάνει τους άλλους να τους αντιλαμβάνονται ως αναρχικούς. Η πιθανή λοιπόν υιοθέτηση της πρακτικής του σπασίματος και του καψίματος δεν αποδίδει στο υποκείμενο, που την υιοθετεί, την

ταυτότητα του αναρχικού, από τη στιγμή που η φαντασιακή εικόνα του αναρχικού δεν ολοκληρώνεται ή έστω δεν αποδίδεται επαρκώς μέσα από αυτήν την πρακτική.

Αυτή ακριβώς η διαρκής διαπραγμάτευση είναι που αναδεικνύεται μέσα από τα πλαίσια της ακαθοριστίας των πρακτικών και των ταυτοτήτων, όπου ο κάθε διαδηλωτής είναι πιθανό να σχηματίσει μια υβριδική ιδεολογικό-πολιτική ταυτότητα. Από τη στιγμή δηλαδή που ο καθένας έχει τη δυνατότητα να υιοθετεί πρακτικές διάφορων ιδεολογικό-πολιτικών εκκινήσεων, χωρίς να υιοθετεί ταυτόχρονα και την ιδεολογικό-πολιτική ταυτότητα των πρακτικών αυτών. Κάτι τέτοιο λοιπόν πιστοποιεί ότι «οι εσωτερικευμένες κυρίαρχες ιδεολογίες είναι περισσότερο ανοιχτές και δυναμικές παρά απόλυτα καθορισμένες». (Gordillo, 2002: 264).

Αν λοιπόν το εξεγερσιακό σκηνικό της πόλης κατέστη η απαραίτητη χωρική συνθήκη για την ανάδειξη πιθανών και ακαθόριστων πρακτικών και ταυτοτήτων, η ποικιλία των λόγων και των αιτημάτων, που κατέβασε το πλήθος στους δρόμους, υπήρξε ο καθοριστικός παράγοντας ανάδειξης της αναγκαιότητας αυτής της ακαθοριστίας. Έτσι, πριν τις μεγάλες εξεγέρσεις μπορούσε κανείς να διακρίνει τα ζητήματα, που σχεδόν μονοπωλούσαν το ενδιαφέρον των πολιτών και δεν ήταν άλλα από την επικείμενη οικονομική κρίση, η οποία με τη σειρά της σήμανε την έναρξη των μαζικών απολύσεων, την αύξηση του δείκτη της ανεργίας, τη μείωση, αν όχι την εκμηδένιση, των εσόδων και την ταυτόχρονη αύξηση των εξόδων για πολλές οικογένειες και τελικά τη δημιουργία της αίσθησης ενός δυσβάσταχτου παρόντος και ενός ακόμη χειρότερου μέλλοντος. Μέσα σ' αυτό το κλίμα των πολλαπλών αιτιών η δολοφονία του 15χρονου κατέστη η αφορμή ή μάλλον η σταγόνα, που ξεχείλισε το ποτήρι και έκανε ένα μεγάλο πλήθος πολιτών να ξεχυθεί στους δρόμους έχοντας πολλές και διαφορετικές διεκδικήσεις. Έτσι, δίπλα απ' αυτούς, που διαδήλωναν

κρατώντας πανό, που έγραφαν «όχι στη βία της εξουσίας», μπορούσε να δει κανείς αυτούς, που έχοντας μείνει άνεργοι, διεκδικούσαν το δικαίωμά τους στην εργασία, δίπλα απ' αυτούς αλλοδαπούς, που ζητούσαν ίση μεταχείριση, πιο πίσω γονείς να διεκδικούν ένα καλύτερο μέλλον για τα παιδιά τους και πιο μπροστά μαθητές και φοιτητές να ζητούν καλύτερη παιδεία, συνθήκες εκπαίδευσης και υποδομή.

Σ' αυτήν ακριβώς την εικόνα αναφέρεται ο Βασίλης, όταν λέει πως: «Εδώ τα πράγματα ήταν διαφορετικά, δηλαδή υπήρχαν περισσότερες διεκδικήσεις» και όταν η Κατερίνα Α αναφέρει ότι: «είδα κόσμο, που δεν ανήκει σε καμία οργάνωση ακόμη και δεκατρίαχρονα και δεκατετράχρονα παιδιά και μεγάλους ανθρώπους οικοδόμους, ταξιτζήδες, τα πάντα, τα πάντα να λένε σπάστε τα μπουρδέλα. Κόσμος, που του είχαν πάρει το σπίτι οι τράπεζες και λέγανε σπάστε τα κάψτε τα...». Αυτό που ένωσε λοιπόν τις διαφορετικές αυτές διεκδικήσεις, τις διαφορετικές πολιτικές ταυτότητες και πρακτικές, ο κοινός παρονομαστής τους δηλαδή, ήταν η ίδια η εξέγερση εναντίον ενός κοινού εχθρού, της εξουσίας. Αυτός ο κοινός εχθρός είναι που έκανε τη διαφορετική πολιτική ταυτότητα του κάθε υποκειμένου και της κάθε ομάδας να σχηματίζει, αυτό που ο Λακλάου αναφέρει ως «αλυσίδα της ισότητας με άλλες ταυτότητες και ομάδες» (Laclau, 1996: 53). Στην άρνηση για παράδειγμα της κρατικής εξουσίας να ανταποκριθεί και να ικανοποιήσει τα αιτήματα των μαθητών, οι εργάτες βλέπουν την άρνηση απέναντι στα δικά τους αιτήματα, οι αλλοδαποί απέναντι στα δικά τους κοκ. Στην περίπτωση μας λοιπόν η πολιτική ταυτότητα του υποκειμένου ή της ομάδας εκφράζει και εκφράζεται μέσα από την ισότητα των δικαιωμάτων και των αιτημάτων των άλλων ταυτοτήτων, από τη στιγμή που όλες τους εξεγείρονται εναντίον ενός κοινού εχθρού.

Στις εξεγέρσεις λοιπόν του Δεκέμβρη στο Βόλο, οι διαδηλωτές, μέσα από τις δράσεις τους και τις αντιδράσεις τους, μετέτρεψαν την πόλη σε ένα σκηνικό, όπου

μπορούσαν, μέσα από τους ρόλους που αναλάμβαναν, να αναπαραστήσουν και να προβάλλουν την εικόνα ενός νέου, πιθανού κόσμου. Μέσα σ' αυτά τα πλαίσια, η διάχυση των πρακτικών και των ταυτοτήτων υπήρξε η απαραίτητη ένδειξη ενός κοινού στόχου ή μάλλον η ταυτότητα μιας εξέγερσης, που αντιστεκόταν σε κάθε μορφή εξουσίας. Η χαοτική ακαθοριστία λοιπόν των χώρων, των πρακτικών και των ταυτοτήτων ήταν μια αυθόρμητη, γνήσια και απαραίτητη αντίσταση απέναντι σε κάθε μορφή εξουσιαστικού ελέγχου. Αυτό το χάος και η ακαθοριστία, περισσότερο από το να αποβλέπει απλά και μόνο στην ανούσια κατάρρευση της πραγματικότητας, στόχευε και αποσκοπούσε στην ανασύσταση και αναδημιουργία μιας πιθανής, καλύτερης πραγματικότητας.

Όσο αυτή η ακαθόριστη και χαοτική λειτουργία των πρακτικών και των ταυτοτήτων, μέσα στο εξεγερσιακό σκηνικό της πόλης, αποτύπωνε την αναγκαιότητα σύστασης και διάρθρωσης μιας νέας, διαφορετικής πραγματικότητας, εγγεγραμμένης στο χώρο, άλλο τόσο προϋπέθετε και αναδείκνυε την ανάγκη ενός ριζικού συγκλονισμού και κατάργησης της εξουσιαστικής κανονικότητας των χώρων. Στο σκηνικό αυτό όμως παρούσα ήταν και η ίδια η κρατική εξουσία μέσω των φορέων της, δηλαδή της αστυνομίας και των δυνάμεων καταστολής. Ο ρόλος, που αυτοί ανέλαβαν, ήταν, όχι η άμεση καταστολή των βίαιων γεγονότων αλλά η έμμεση καταστολή ολόκληρης της εξέγερσης, μέσα από τον περιορισμό της σε συγκεκριμένους χώρους, τον καθορισμό των ακαθόριστων ταυτοτήτων και τον έλεγχο των ανεξέλεγκτων πρακτικών αντίστασης.

Έτσι, παρόλο που οι πιο συχνές ρητορικές της περιόδου εκείνης απέδιδαν την εικόνα μιας πόλης βομβαρδισμένης, «μιας πόλης φάντασμα», όπως μου ανέφερε και η Κατερίνα Β καθώς και την ανάπτυξη μέσα σ' αυτήν τόσο γενικευμένων πρακτικών αντίστασης, που θύμιζε «αντάρτικο πόλης» σύμφωνα με την Κατερίνα Α, στην

πραγματικότητα, καμία περιοχή, εκτός από ορισμένες στο κέντρο του Βόλου, δεν πιστοποιούσε τις ρητορικές αυτές. Χαρακτηριστικό λοιπόν ήταν ότι την περίοδο εκείνη, σ' αυτές τις πολύ συγκεκριμένες περιοχές του Βόλου, τράπεζες, μεγάλα ή και ορισμένα μικρότερα καταστήματα και δημόσια κτήρια δέχτηκαν τις βίαιες αντιδράσεις των διαδηλωτών, πολλές φορές μάλιστα χωρίς καμία αντίδραση από την πλευρά της αστυνομίας ή των δυνάμεων καταστολής.

Μέσα σ' αυτά τα πλαίσια, μια άλλη εξίσου συχνή ρητορική, που αναπτύχθηκε γύρω από τις στρατηγικές της αστυνομίας και των δυνάμεων καταστολής, υποστήριζε πως σε πολλές περιπτώσεις η παθητική στάση τους είχε να κάνει με το πρόσφατα βεβαρημένο ιστορικό τους, αυτό δηλαδή της δολοφονίας του 15χρονου Αλέξη. Στην πραγματικότητα όμως περισσότερο από την ηθική συστολή, αυτό που καθόρισε τη στάση των εν λόγω φορέων της κρατικής εξουσίας, ήταν οι καλά μεθοδευμένες στρατηγικές αστυνόμευσης των χώρων της πόλης. Πολύ χαρακτηριστικά μάλιστα η Κατερίνα Α μου περιέγραψε πως «ενώ προχωρούσαμε με την πορεία στην Ιάσονος δεν έβλεπες πουθενά σημάδια καταστολής, όλοι οι μπάτσοι ήταν άφαντοι. Ωσπου ξαφνικά φτάνοντας στο πανεπιστήμιο, από το πουθενά εμφανίζονταν μια-δυο διμοιρίες και άρχιζαν να χτυπούν τις ασπίδες τους για εκφοβισμό, ξέρεις, και να πετάνε χημικά για να μας απωθήσουν...». Ο προβληματισμός λοιπόν, που προκύπτει εδώ, είναι το πώς σ' αυτές τις στρατηγικές αστυνόμευσης, που αναπτύχθηκαν στο πεδίο της εξέγερσης, αναδεικνύεται ο τρόπος, με τον οποίο ο κρατικός μηχανισμός χρησιμοποίησε το χώρο της πόλης για να ελέγξει τις ανεξέλεγκτες ταυτότητες και πρακτικές των διαδηλωτών και να καθορίσει τον ακαθόριστο χαρακτήρα της εξέγερσης.

Η εξέγερση λοιπόν του Δεκέμβρη, ως ένα πολιτικό αλλά και κοινωνικό-χωρικό γεγονός, ανέδειξε μια κοινωνική ταραχή αποτυπώνοντάς τη και εγγράφοντάς

τη στο χώρο. Σ' αυτήν την έντονη αλληλόδραση του χωρικού και του κοινωνικού το κράτος είδε ότι ο έλεγχος και η διαχείριση του χώρου θα σήμαινε τον έλεγχο και τη διαχείριση της κοινωνίας. Μέσα σ' αυτά τα πλαίσια άλλωστε, κυρίως τις τρεις τελευταίες δεκαετίες, έχει διαπιστωθεί και αναδειχθεί από επιστήμονες πολλών επιστημονικών πεδίων η ανάπτυξη από την πλευρά του κράτους νέων τεχνικών και στρατηγικών κοινωνικού ελέγχου και εξασφάλισης της κοινωνικής ευρυθμίας, οι οποίες ξεκινούν από και βασίζονται στη διαχείριση του χώρου. (βλ. Caldeira 1999, Perry and Sanchez 1998, Valverde 1998, Ericson and Haggerty 1999, O'Malley 1993, Simon 1988, Perin 1977, Low 1999).

Έτσι, στις σύγχρονες πόλεις παρατηρεί κανείς τη λειτουργία ενός κρατικού μηχανισμού, που έχει ως στόχο, όχι την άμεση πάταξη και αντιμετώπιση του εγκλήματος και γενικότερα της βίαιης συμπεριφοράς αλλά την εξασφάλιση της κοινωνικής τάξης μέσα από τον περιορισμό της βίας και του εγκλήματος σε πολύ συγκεκριμένους χώρους μέσα στην πόλη. (Merry, 2001). «Αυτοί οι νέοι τύποι κοινωνικού ελέγχου παρουσιάζουν» σύμφωνα με τους Έρικσον και Χάγκερτυ «τη λειτουργία ενός κρατικού μηχανισμού, ο οποίος στηρίζεται στη δημιουργία χώρων, που φαίνονται να είναι ασφαλείς για τους πολίτες, απομακρύνοντας από τους χώρους αυτούς, όσους δείχνουν επικίνδυνοι ή οι δραστηριότητες τους και οι δράσεις τους αποκαλύπτουν την κοινωνική αταξία, όπως για παράδειγμα οι άστεγοι...». (Ericson and Haggerty, 1999: 168). Με άλλα λόγια, οι στρατηγικές κοινωνικού ελέγχου λειτουργούν και στοχεύουν στη βάση διαχείρισης και περιορισμού του ρίσκου (επικινδυνότητας) παρά στην τιμωρία της επιθετικότητας και του εγκλήματος. (Moore and Valverde 2000).

Κάτω απ' αυτό το πρίσμα, η εικόνα της πόλης του Βόλου παρουσιάζει έκδηλα τα σημάδια, που πιστοποιούν τους τρόπους λειτουργίας, αυτού που ο Φουκώ

χαρακτηρίζει ως χωρική κυβερνητικότητα, «τις χωρικές δηλαδή τεχνικές και στρατηγικές, που υιοθετεί ένα κράτος ή μια τοπική εξουσία για την εξασφάλιση της κοινωνικής τάξης» (Foucault, 1991: 92). Έτσι, στο κέντρο της πόλης του Βόλου μπορεί κανείς να δει περιοχές γεμάτες από μεγάλες πολυκατοικίες με πολυτελή διαμερίσματα ή μεζονέτες καθώς και ιατρεία, δικηγορικά γραφεία και μεγάλα εμπορικά καταστήματα. Τέτοιες περιοχές είναι ο άγιος Νικόλαος, που βρίσκεται μέσα στην κεντρική αγορά του Βόλου στην οδό Ερμού και μάλιστα στο σημείο, που μοιάζει να είναι συγκεντρωμένα τα μεγάλα εμπορικά καταστήματα, με τα ακριβότερα προϊόντα και τις μεγάλες και διάσημες μάρκες, ο άγιος Κων/νος, που βρίσκεται στην παραλία του Βόλου λίγο μετά το πανεπιστήμιο και χαρακτηρίζεται από τα διαμερίσματα-μεζονέτες, με την ακριβή θέα, που είναι διατεθειμένοι να πληρώσουν οι νεόπλουτοι κάτοικοί του και τέλος η παραλία, η οποία αποτελεί το κατεξοχήν τουριστικό σημείο της πόλης. Δίπλα σ' αυτές τις περιοχές υπάρχουν και οι υποβαθμισμένες, με τα μικρά διαμερίσματα των παλιών πολυκατοικιών ή τις μονοκατοικίες, τα μικρομάγαζα και τους πάγκους των αλλοδαπών κυρίως μικροπωλητών, τους οίκους ανοχής και τα εγκαταλελειμμένα κτήρια. Τέσσερεις μεγάλοι, κεντρικοί δρόμοι χωρίζουν και ενώνουν τις περιοχές αυτές μεταξύ τους. Οι δύο κάθετοι, που οδηγούν στην παραλία του Βόλου, η Ιωλκού και η Καρτάλη και οι άλλοι δύο, η Ιάσονος και η Δημητριάδος, παράλληλοι μεταξύ τους και με την παραλία. Φαίνεται λοιπόν ότι οι δρόμοι αυτοί λειτουργούν ως τεχνητά σύνορα και όρια, που διαχωρίζουν τις πλούσιες από τις λιγότερο ή περισσότερο φτωχές περιοχές, παρουσιάζοντας την κοινωνική ανισότητα και την ταξική διάκριση γενικότερα ως εγγεγραμμένες στο χώρο της πόλης.

Ακριβώς αυτοί οι τέσσερεις μεγάλοι δρόμοι στο κέντρο της πόλης είναι που αποτελούν και τα βασικά σημεία διέλευσης οποιασδήποτε πορείας και διαδήλωσης

συμβαίνει στην πόλη. Έτσι και το Δεκέμβρη του 2008 οι δρόμοι αυτοί ήταν, που φιλοξένησαν ένα μεγάλο αριθμό διαδηλωτών. Την περίοδο εκείνη βέβαια οργανώνονταν καθημερινά πορείες και μπορούσε κανείς εύκολα να διαπιστώσει ότι τις περισσότερες φορές οι διαδηλωτές ακολουθούσαν την ίδια πορεία, περνούσαν από τους ίδιους δρόμους και έσπαζαν τις ίδιες τράπεζες και τα ίδια καταστήματα.

Κάθε φορά λοιπόν το σώμα των διαδηλωτών ξεκινούσε από την πλατεία Ελευθερίας στην Ιωλκού και κινούταν επί της οδού αυτής, η οποία καταλήγει στην παραλία. Στη συμβολή των οδών Ιωλκού και Ιάσωνος, μια γωνία δηλαδή πριν φτάσει κανείς στην παραλία, ήταν παρατεταγμένες οι δυνάμεις ασφαλείας δημιουργώντας ένα τείχος προστασίας απαγορεύοντας τους διαδηλωτές να συνεχίσουν την πορεία τους προς την παραλία. Έτσι οι διαδηλωτές, ερχόμενοι ή όχι σε σύγκρουση με τις δυνάμεις, που βρίσκονταν εκεί, συνέχιζαν την πορεία τους επί της Ιάσωνος. Όσες τράπεζες βρίσκονταν στην Ιάσωνος δέχονταν κάθε φορά την επίθεση των διαδηλωτών με πέτρες και λοστούς, με την αστυνομική δύναμη να παραμένει αμετακίνητη, παρόλο που αυτές οι επιθέσεις διαδραματιζόνταν μπροστά στα μάτια της. Στο πανεπιστήμιο, όπου και καταλήγει η Ιάσωνος και ξεκινά να εκτείνεται η περιοχή του αγίου Κων/νου, το ίδιο ακριβώς μοτίβο, με τις δυνάμεις καταστολής σε παράταξη περιμένοντας τους διαδηλωτές να τους απομακρύνουν και να τους απωθήσουν με κάθε τρόπο προς τη Δημητριάδος, την παράλληλη πάνω από την Ιάσωνος. Κινούμενη λοιπόν η πορεία επί της Δημητριάδος επετίθετο σε τράπεζες και καταστήματα ανεμπόδιστα, μέχρι το σημείο όμως που διασταυρωνόταν με την οδό αγίου Νικολάου, όπου η εβρισκόμενη στο σημείο εκείνο αστυνομική δύναμη προσπαθούσε να την απωθήσει, πολλές φορές με τη χρήση χημικών ουσιών. Έτσι, οι διαδηλωτές συνέχιζαν την πορεία τους ανεβαίνοντας την Καρτάλη μέχρι την

Αναλήψεως, απ' όπου περνούσαν για να κατέβουν πάλι την Ιωλκού και να καταλήξουν στο σημείο, όπου ξεκίνησαν, την πλατεία Ελευθερίας.

Μέσα από αυτή την εικόνα, που επαναλαμβάνονταν τακτικά την περίοδο του Δεκεμβρίου του 2008, μπορούμε να διαπιστώσουμε μία «...εστίαση των στρατηγικών αστυνόμευσης στη διαχείριση του ρίσκου περισσότερο παρά στην καταστολή της βίας, επιβεβαιώνοντας έτσι τον τρόπο λειτουργίας της χωρικής κυβερνητικότητας» (O'Malley, 1999: 138-139). Ο ακροβολισμός λοιπόν των αστυνομικών δυνάμεων, σε πολύ συγκεκριμένα σημεία της πόλης κάθε φορά, πιστοποιεί ότι στόχος τους ήταν η εξασφάλιση της καλής τουριστικής εικόνας της παραλίας του Βόλου και η προστασία των περιοχών εκείνων, στις οποίες οι κάτοικοί τους έχουν νοικιάσει ή έχουν αγοράσει ήδη ακριβά την ασφάλεια τους. Έτσι, τα σώματα ασφαλείας σχηματίζοντας τείχη προστασίας και προσπαθώντας να περιορίσουν τις βίαιες δράσεις και γενικότερα την επιθετικότητα παράγουν και αναπαράγουν την ταυτότητα του επικίνδυνου και μη επικίνδυνου χώρου, στήνοντας ταυτόχρονα όρια-σύνορα μεταξύ των πλούσιων και φτωχών περιοχών. Μέσα σ' αυτά τα πλαίσια, όσες επιθετικές συμπεριφορές εμφανίστηκαν σε χώρους υψηλής επικινδυνότητας, σε περιοχές δηλαδή υποβαθμισμένες και συνεπώς υψηλού ρίσκου δεν προκάλεσαν την επέμβαση των αστυνομικών δυνάμεων, από τη στιγμή μάλιστα που δεν κλόνιζαν την ευρυθμία και ευταξία των ακίνδυνων περιοχών.

Παράλληλα όμως, τέτοιου είδους στρατηγικές, φαίνεται να σχηματίζουν και να επιβεβαιώνουν έναν κυρίαρχο λόγο, που συνδέει τη βία και την επικινδυνότητα με πολύ συγκεκριμένους χώρους αλλά και με πολύ συγκεκριμένα υποκείμενα, που χρησιμοποιούν τους χώρους αυτούς. Οι δρόμοι λοιπόν, στους οποίους λαμβάνει χώρα μια διαδήλωση, είναι και τα περιθώρια, μέσα στα οποία το κράτος επιτρέπει να εκφραστεί και επιχειρεί να περιορίσει οποιαδήποτε μορφή επιθετικότητας, ενώ

ταυτόχρονα όσοι μετέχουν στη διαδήλωση λαμβάνουν την ταυτότητα του δυνάμει υπόπτου για διατάραξη της κοινωνικής ευρυθμίας.

Αυτό ακριβώς αποτυπώνεται μέσα από τη διαπίστωση του Βασίλη ότι: «δεν ήξερες πότε θα σπάσει το δικό σου κεφάλι από κανένα κλομπ, πότε θα σκάσει κανένα δακρυγόνο μπροστά στα πόδια σου ή πότε θα βρεθείς με χειροπέδες σε κανένα τμήμα...». Δεν ήταν λίγες λοιπόν οι φορές, που οι ακροβολισμένες στα όρια των μεταιχμιακών περιοχών αστυνομικές δυνάμεις, όταν έβλεπαν τους διαδηλωτές να πλησιάζουν, επιχειρούσαν να τους απωθήσουν εκτοξεύοντας χημικά μέσα στο πλήθος, αδιάκριτα. Αυτή η γενικευτική στρατηγική περιορισμού και καταστολής, ακόμη και αν δεχτούμε ότι είναι αναπόφευκτη στα πλαίσια μιας γενικευμένης, μαζικής κινητοποίησης, ωστόσο, δεν αναιρεί το γεγονός ότι το σώμα των διαδηλωτών αντιμετωπίζεται και αναπαριστάται συλήβδην ως δυνάμει επιθετικό, βίαιο και κατά συνέπεια ύποπτο.

Σ' αυτές ακριβώς τις στρατηγικές αστυνόμευσης αποτυπώνεται η ριζικά βίαιη λειτουργία του κρατικού μηχανισμού, που αποσπά ή αποδίδει βίαια ταυτότητες σε χώρους και σε υποκείμενα, μέσα από μια χωρική κυβερνητικότητα, που παράγει και αναπαράγει ως χωρικά εγγεγραμμένες τις έννοιες παραβατικότητα και ευταξία. Αν λοιπόν η κοινωνική ευρυθμία είναι απόλυτα περιχαρακωμένη, σε πολύ συγκεκριμένους χώρους μέσα σε μια πόλη, τότε οτιδήποτε διαδραματίζεται πέρα απ' αυτά τα όρια, χαρακτηρίζεται από τον κρατικό μηχανισμό ως δυνάμει παραβατικό, επιθετικό και βίαιο. (Merry, 2001).

Από τη στιγμή λοιπόν που το κράτος μέσα από αυτές τις στρατηγικές αστυνόμευσης κατόρθωσε να εξασφαλίσει, άλλοτε λιγότερο και άλλοτε περισσότερο αποτελεσματικά, το χωρικό περιορισμό της εξέγερσης και τον έλεγχο του

ανεξέλεγκτου χαρακτήρα της, αυτό που απέμενε, ήταν η εκ των έσω καταστολή της με το μικρότερο δυνατό κόστος.

Μάλιστα είναι χαρακτηριστικό ότι, όταν ζήτησα από το Βασίλη να μου περιγράψει μία από τις διαδηλώσεις, στις οποίες συμμετείχε, ξεκίνησε λέγοντάς μου: «θυμάμαι μία, στην οποία δεν είχα πάει από την αρχή, αλλά ξεκινώντας από τη δουλειά υπολόγισα πως θα την πετύχαινα κάπου στην Ιάσωνος κοντά στο Πανεπιστήμιο και έτσι την ακολούθησα από κει κι έπειτα...».

Παρόλο που σε πολλές περιπτώσεις λοιπόν οι διαδηλωτές θα μπορούσαν να έχουν κινηθεί πέρα και έξω από τα πλαίσια των προδιαγεγραμμένων χώρων βίας, κάτι τέτοιο δε συνέβη, παρά μόνο λίγες φορές, σε σχέση τουλάχιστον με τον αριθμό των διαδηλώσεων της περιόδου εκείνης. Στο Βόλο αλλά και σε άλλες πόλεις, όπως με πληροφόρησαν οι συνομιλητές μου, οι διαδηλώσεις κινήθηκαν μέσα στα πλαίσια των παραδοσιακών «συντεταγμένων» της βίας και μόνο σε κάποιες περιπτώσεις, κυρίως από την πίεση των δυνάμεων καταστολής, αναγκάστηκαν να ανοίξουν νέους δρόμους αντίστασης.

Ακόμη και αν υπολογίσουμε πως το σώμα των διαδηλωτών κινήθηκε στους συγκεκριμένους δρόμους ακολουθώντας μια εγκαθιδρυμένη στο χώρο εθμική λειτουργία, που θέλει τους δρόμους αυτούς ως δρόμους αντίστασης, αυτό δε σημαίνει τίποτε περισσότερο παρά μια πιστοποίηση, πως η διαδήλωση μπορεί να καταστεί μια αναμενόμενη εθμοτυπική διαδικασία, στην οποία μπορεί κανείς να διαπιστώσει το πόσο σαφώς προδιαγεγραμμένα είναι μέσα μας, στο σύνολο των πολιτών, τα όρια της δράσης και της αντίδρασής μας και το πόσο βαθιά χαραγμένη, ηγεμονικά μεθοδευμένη και χωρικά εγγεγραμμένη η ανάγκη για μια κοινωνική ευρυθμία μέσω του αυτοελέγχου. Έτσι, στις διαδηλώσεις, που μπορούσε κανείς να γνωρίζει από πριν που και πώς θα κινηθούν, αναδεικνύεται η λειτουργία ενός κρατικού μηχανισμού,

που εξασφαλίζει τα ηγεμονικά του σχέδια μέσα από την ίδια την προσπάθεια αμφισβήτησής και ανατροπής τους.

Διαπιστώνουμε όμως εξίσου, πως « Ο κρατικός μηχανισμός δε λειτουργεί μόνο μέσα από τους θεσμοποιημένους του φορείς για την εξασφάλιση της κοινωνικής ευρυθμίας και την υλοποίηση γενικότερα των ηγεμονικών του σχεδίων. Αντίθετα, το κράτος είναι ένας πολυδιάστατος μηχανισμός, τις πολιτικές του οποίου συνδιαμορφώνουν άτομα και ομάδες». (Γιαννακόπουλος, Γιαννιτσιώτης, 2010: 36) Έτσι, στις εξεγέρσεις του Δεκέμβρη στο Βόλο μπορούσε κανείς να παρατηρήσει ότι εκτός απ' αυτούς, που είχαν επιλέξει την ασφάλεια του σπιτιού τους απέχοντας από τις κινητοποιήσεις και όσους θέλησαν να διαφοροποιηθούν από τους εξοργισμένους διαδηλωτές, αποχωρώντας από την πρώτη κιάλας εκδήλωση βίας, υπήρχαν ανάμεσα στους διαδηλωτές και αυτοί που υιοθέτησαν το ρόλο του «αστυνομικού». Κάθε φορά λοιπόν που μια τράπεζα ή ένα κατάστημα δεχόταν την επίθεση κάποιων διαδηλωτών, υπήρχαν κάποιοι άλλοι διαδηλωτές ή και ομάδες, που προσπαθούσαν να αποτρέψουν τις επιθέσεις αυτές είτε φωνάζοντας είτε απομακρύνοντας τους. Πιο συγκεκριμένα, η Κατερίνα Α μου ανέφερε: «Δεν ήταν μόνο οι μπάτσοι και οι ασφαλίτες αλλά και ορισμένοι διαδηλωτές, λέμε τώρα, που έπαιζαν το ρόλο του μπάτσου. Ε! αυτούς δε μπορώ να τους καταλάβω. Γιατί κατεβαίνεις στην πορεία, αν δε γουστάρεις τα όσα γίνονται; Κάτσε σπιτάκι σου. Τους έβλεπες και φώναζαν «σταματήστε, μη σπάτε. Γιατί τα σπάτε;» και τέτοια, λες και ήταν δικά τους». Σ' αυτήν ακριβώς την «εσωτερική αστυνόμευση» και τη διάσπαση εκ των έσω διαφαίνεται η λειτουργία ενός κρατικού μηχανισμού, που μεταθέτει την ευθύνη για την εξασφάλιση της κοινωνικής τάξης στους ίδιους τους πολίτες του, ενθαρρύνοντάς τους να προβούν σε μια αυτοδιαχείριση και έναν αυτοέλεγχο των αποφάσεων και των πράξεών τους, αυτό

δηλαδή που ο Φουκώ χαρακτηρίζει ως «βιοπολιτική του πληθυσμού». (Foucault, 1979: 80).

Είναι χαρακτηριστικό μάλιστα, πως την περίοδο εκείνη, οι ρητορικές που αναπτύχθηκαν, εκκινούσαν από και αποτύπωναν την παγιωμένη αυτή βιοπολιτική αντίληψη, που θέλει την ομαλότητα της διαβίωσης του κάθε πολίτη άμεσα συνδεδεμένη με την ηγεμονική κανονικότητα της λειτουργίας των χώρων. Έτσι, οτιδήποτε τάραζε αυτήν την κανονικότητα, έπρεπε να αποβάλλεται ή να περιορίζεται από τους ίδιους τους πολίτες. Αυτή ακριβώς η ασυνείδητα κατασκευασμένη αντίληψη διακρινόταν σε απόψεις, που απέναντι σε πρακτικές διαφορετικής, συμβολικής χρήσης του χώρου, υποστήριζαν πως «Τίποτα δεν παθαίνει η τράπεζα έτσι. Την ξαναφτιάχνουν και όλα ok. Και βλέπεις απλώς την κατάντια της πόλης, σπασμένες τράπεζες, που τώρα έχουν γίνει σιδηρόφρακτες με κάτι τεράστια ρολά και χαλές όχι μόνο την αισθητική της πόλης αλλά και γενικότερα την εικόνα της πόλης στον τουρίστα» (Κατερίνα Β). Μέσα σ' αυτά τα πλαίσια, η εικόνα του κέντρου του Βόλου με τα σπασμένα και καμένα κτήρια έδινε σε πολλούς, αν όχι σε όλους, την εντύπωση πως οι διαδηλώσεις κατέστρεφαν τη χωρική κανονικότητα, στην οποία ήταν εγγεγραμμένες η κοινωνική τάξη και ευρυθμία και μάλιστα άσκοπα, επιφέροντας απλά την κατάρρευση της ομαλότητας και όχι αναδεικνύοντας την ανάγκη αναδημιουργίας.

Παρατηρούμε λοιπόν πως «καθώς το κράτος θέλει να κυβερνά περισσότερο και να ξοδεύει λιγότερα, υιοθετεί μηχανισμούς, οι οποίοι στήνονται πάνω στον αυτοέλεγχο των πολιτών και τους φρουρούμενους χώρους.» (Low, 1999). Σ' αυτήν την προσπάθεια διάρθρωσης και ενίσχυσης της βιοπολιτικής αντίληψης των πολιτών του, το κράτος επανειλημμένα επεσήμαινε, κατά την περίοδο των εξεγέρσεων αλλά και αργότερα, το ρόλο των διαδηλώσεων και των διαδηλωτών προτρέποντας

επισήμως και δημοσίως ότι οι διαδηλωτές πρέπει «Να θέσουν μια ατζέντα για το μέλλον και να την διεκδικήσουν, απομονώνοντας τις περιθωριακές εκδοχές της βίας, που θέλουν να μετατρέψουν τις πόλεις μας σε ζώνες ανομίας, άβατα και γκέτο...» (Το Βήμα on line, 4/12/09).

Μέσα στα πλαίσια των εξεγέρσεων στο Βόλο λοιπόν, όσοι πολίτες θέλησαν να λάβουν την επίσημη και κρατικά επικυρωμένη ταυτότητα του ειρηνικού και φιλήσυχου, είτε απείχαν από τις διαδηλώσεις, είτε συμμετείχαν σ' αυτές προσπαθώντας πολλές φορές να αποτρέψουν τις βιαιότητες των συνδιαδηλωτών τους. Όσοι από την άλλη επέλεξαν την ταυτότητα του επικίνδυνου για την κοινωνική ευρυθμία και τάξη, κατέβηκαν στους δρόμους εξοπλισμένοι με κουκούλες ή χωρίς, με λοστούς ή χωρίς, έσπασαν, έκαψαν και ήρθαν επανειλημμένα σε συμπλοκές με τις αστυνομικές δυνάμεις. Και στις δύο περιπτώσεις ωστόσο, η επίσημη, κρατικά κατασκευασμένη και ηγεμονικά μεθοδευμένη κανονικότητα των χώρων, των πρακτικών και των ταυτοτήτων ήταν αυτή που κυριάρχησε και επιβεβαιώθηκε. Έτσι, στις εξεγέρσεις του Δεκέμβρη το κράτος όχι μόνο επιχείρησε να ορίσει και να καθορίσει χωρικά την εξέγερση αλλά και να ελέγξει εκ των προτέρων την πιθανότητα ανάπτυξης ανεξέλεγκτων πρακτικών και αυθόρμητων ρόλων, που θα μπορούσαν να εμφανιστούν εντός του εξεγερσιακού σκηνικού.

Παράλληλα όμως, με αυτόν τον τρόπο το κράτος κατόρθωσε να μετατρέψει τη διαδήλωση από πρακτική διεκδίκησης των δικαιωμάτων και αντίστασης απέναντι στην εξουσία, σε μια πρακτική επιβεβαίωσης της κοινωνικής ταξικότητας, των διαφορών των κοινωνικό-πολιτικών ταυτοτήτων και τελικά σε επιβεβαίωση της ίδιας της εξουσίας. Έτσι, μέσα από τις διαδηλώσεις του Δεκέμβρη του 2008 αναδείχθηκε πολλές φορές η λειτουργία ενός κρατικού μηχανισμού, που κατορθώνει να προκαθορίζει και συνεπώς να προλαμβάνει την οποιαδήποτε πιθανή, ακαθόριστη

λειτουργία των χώρων της πόλης και να συντηρεί με το μικρότερο κόστος τη χωρικό-κοινωνικά εγγεγραμμένη ηγεμονικότητά του.

Συνεπώς, όσες διαδηλώσεις του Δεκέμβρη ξεκίνησαν με στόχο την αντίδραση και αντίσταση απέναντι στη βία της εξουσίας, αλλά κατέληξαν σε χώρο ανάπτυξης των στρατηγικών αστυνόμευσης και σε πρακτικές πραγμάτωσης των δημόσιων ρητορικών, όχι μόνο απέτυχαν στο στόχο τους, αλλά έγιναν όργανο λειτουργίας του κρατικού μηχανισμού και μέσο άσκησης της βίας της εξουσίας. Μόνο στις περιπτώσεις που το απρόσμενο και αυθόρμητο υπερίσχυσε του μεθοδευμένου και τετριμμένου, στις περιπτώσεις που το ακαθόριστο ανέτρεψε το καθορισμένο, οι διαδηλώσεις πήραν τη μορφή πραγματικής αντίστασης απέναντι στην εξουσία.

Έτσι, τις φορές αυτές που οι διαδηλωτές στο Βόλο αντιστάθηκαν στην αδιόρατη βία της χωρικής κυβερνητικότητας και κινήθηκαν στις μη αναμενόμενες και ακίνδυνες περιοχές, τις φορές που άνοιξαν νέους δρόμους αντίστασης και υπέδειξαν την αναγκαιότητα οραματισμού μιας νέας, διαφορετικής και καλύτερης πραγματικότητας, τις φορές που οι «ειρηνικοί» διαδηλωτές έχασαν τον «αυτοέλεγχό» τους ξεσπώντας βίαια την οργή τους και οι διάφορες και διαφορετικές πολιτικές και κοινωνικές ταυτότητες των υποκειμένων και των ομάδων αντικαταστάθηκαν από την κοινή ταυτότητα του εξεγερμένου απέναντι στην εξουσία, αυτές τις φορές το Δεκέμβρη του 2008 οι εξεγέρσεις στο Βόλο έλαβαν τη μορφή ολοκληρωτικής αντίστασης απέναντι στη μεθοδευμένα βίαιη λειτουργία του κρατικού μηχανισμού και της εξουσίας γενικότερα.

Όσο ο χρόνος κυλούσε αφήνοντας πίσω του την 6^η Δεκεμβρίου του 2008 όλο και περισσότερο, τόσο η συχνότητα, η ένταση και η μαζικότητα των διαδηλώσεων άρχισαν να μειώνονται και να κοπάζουν. Ιδιαίτερα με την έλευση του νέου χρόνου, η καθημερινότητα άρχισε να βρίσκει τους συνηθισμένους ρυθμούς της. Η εικόνα της

πόλης του Βόλου, όπως αυτή αναδείχθηκε, αφού σκόρπισαν οι καπνοί από τις φωτιές και τα δακρυγόνα, δε διέφερε απ' αυτήν που είχε η πόλη πριν τις εξεγέρσεις. Το μόνο παράταιρο στο συνηθισμένο αυτό τοπίο κι αυτό που θύμιζε τα παρελθόντα γεγονότα, ήταν τα σημάδια, που αυτά είχαν αφήσει στο σώμα της πόλης, όπως οι γεμάτοι από συνθήματα τοίχοι και τα θωρακισμένα και σιδηρόφρακτα πια καταστήματα και τράπεζες. Μπορούσε κανείς και πάλι να δει τους κατοίκους του Βόλου να χρησιμοποιούν τους δρόμους και τα πεζοδρόμια της πόλης μόνο για να κινηθούν και να μετακινηθούν από και προς το χώρο εργασίας τους ως συνήθως, να κατεβαίνουν στην αγορά στο κέντρο της πόλης και να συναλλάσσονται με τα καταστήματα και τις τράπεζες ως συνήθως, να συγκεντρώνονται στις καφετέριες του αγίου Νικολάου, της παραλίας ή οπουδήποτε αλλού ως συνήθως.

Μέσα σ' αυτά τα πλαίσια ωστόσο, τις συζητήσεις μεταξύ των κατοίκων του Βόλου μονοπωλούσαν τα προβλήματα της μείωσης των μισθών, της αύξησης των τιμών, των μαζικών απολύσεων, του ζοφερού μέλλοντος, της ελλιπούς παιδείας και των υποδομών της, της περιθωριοποίησης κοκ. Τα ίδια δηλαδή προβλήματα, που τους απασχολούσαν και πριν τις εξεγέρσεις. Πιο συγκεκριμένα, όπως ανέφερε ο Βασίλης: «όλες οι καφετέριες και τα τσιπουράδικα ήταν πάλι γεμάτα, απλώς τώρα, όλοι μιλούσαν για το τι πέτυχε, τι δεν πέτυχε, τι θα έπρεπε να είχε πετύχει η εξέγερση και τέτοια...». Σ' αυτές ακριβώς τις καθημερινές συζητήσεις θα μπορούσε να διαπιστώσει κανείς τόσο μιαν απογοήτευση, που προέκυπτε από τη ματαιότητα ή την αποτυχία του προηγούμενου αγώνα διεκδίκησης δικαιωμάτων, όσο και μιαν ανακούφιση, που προέκυπτε από την αποκατάσταση των καθημερινών συνηθειών τους. Μέσα από τέτοιες χρονικά αποστασιοποιημένες και εκ του ασφαλούς αποτιμήσεις των γεγονότων, γεννιέται ο προβληματισμός για το πώς λειτούργησαν οι συνηθίες και πόσο καθοριστικός υπήρξε ο ρόλος τους στην έκβαση της εξέγερσης.

Σύμφωνα με τον Μπουρντιέ άλλωστε, οι έξεις είναι ένα σύνθετο δίκτυο άτυπων κανόνων, που έχοντας έναν ρητά κανονιστικό χαρακτήρα λειτουργούν ως γενεσιουργές και οργανωτικές αρχές των πρακτικών και των αναπαραστάσεων. (Bourdieu, 2006). Από τη στιγμή λοιπόν που οι συνήθειες αποτελούν τους βασικούς κανόνες και καθορίζουν τον τρόπο αντίληψης και συμπεριφοράς μας, το να γνωρίζουμε τις συνήθειες μιας κοινωνίας, σημαίνει να γνωρίζουμε τον τρόπο, με τον οποίο αυτή σχετίζεται με την πραγματικότητα, με τον κόσμο.

Στην κοινωνία του Βόλου λοιπόν, πριν την εξέγερση του Δεκέμβρη, αν κανείς εστίαζε αποκλειστικά στην κανονικότητα των συνηθισμένων πρακτικών τις καθημερινότητας των κατοίκων, μπορούσε να διαπιστώσει μια, φαινομενικά τουλάχιστον, ομαλή και ασφαλή κοινωνική λειτουργία. Γι' αυτήν την κοινωνία και τις συνήθειες των κατοίκων της, ο Βασίλης χαρακτηριστικά μου επεσήμανε πως: «υπάρχει ακόμη αυτή η μικροαστική αντίληψη στο Βόλο του τύπου Τρίτη, Πέμπτη αγορά με τα παιδιά ή χωρίς, μετά για καφεδάκι και τσιπουράδικο με την παρέα για να τα πούμε και να τα πούμε». Αυτού του είδους οι ρητορικές αλλά και η ίδια η κανονικότητα της καθημερινότητας αναδείκνυαν μια κοινωνία, που είτε δεν είχε προβλήματα να αντιμετωπίσει, είτε τα όποια προβλήματα είχε, δεν ήταν τόσο σημαντικά, ώστε να διαταράζουν την ομαλή λειτουργία της καθημερινότητας των κατοίκων της.

Στην πραγματικότητα όμως καμία από τις δύο εκδοχές δεν ίσχυε. Η Βολιώτικη κοινωνία της προ-εξεγερσιακής περιόδου, ήταν μια κοινωνία που είχε πολλά προβλήματα να απασχολούν αυτή και τα μέλη της. Την περίοδο εκείνη ήταν που είχε αρχίσει να ακούγεται επισήμως δειλά, ανεπισήμως όμως έντονα, η περίπτωση μιας επικείμενης κρίσης της ελληνικής οικονομίας, σπέρματα της οποίας εμφανίζονταν μέσα από τις περικοπές μισθών και προσωπικού, την αύξηση των

φόρων κοκ. Πιο συγκεκριμένα στο Βόλο, ήδη από το καλοκαίρι του 2008, πολλοί εργαζόμενοι στην ΑΓΕΤ, όσο και αν ακούγεται οξύμωρο, αναγκάστηκαν από τη διοίκηση να οδηγηθούν σε «εθελούσια έξοδο», δηλαδή σε πρόωρη συνταξιοδότηση προκειμένου να μη χάσουν το εφάπαξ. Παράλληλα, τα δημοτικά τέλη αυξήθηκαν κατά 10%, ενώ οι μισθοί των εργαζομένων, αν δε μειώνονταν, παρέμεναν παγωμένοι.

Απέναντι στα προβλήματα αυτά, τα οποία δημιουργούσαν διαρκώς νέα στην καθημερινότητα των πολιτών, δεν υπήρξε καμία αντίδραση, τουλάχιστον σε επίπεδο μαζικής, δυναμικής κινητοποίησης. Βασισμένος κανείς σ' αυτήν την στάση έναντι της κοινωνικής πραγματικότητας θα μπορούσε να διαπιστώσει, όπως και η Κατερίνα Β, πως «όλοι έχουν συνηθίσει να κλαίγονται ότι έχουν προβλήματα διάφορα, ότι δεν έχουν λεφτά για να ζήσουν και άλλα τέτοια, αλλά όλα τα μαγαζιά είναι γεμάτα κάθε μέρα και στην ουσία δε γίνεται τίποτα». Ενώ λοιπόν οι κάτοικοι του Βόλου είναι σε θέση να εντοπίζουν τα όποια προβλήματα, δεν επιχειρούν την επίλυση των προβλημάτων αυτών παρά μόνο στο φραστικό επίπεδο της συζήτησης. Αυτή η απουσία αντίδρασης ωστόσο, εκκινεί από και αναδεικνύει τον τρόπο, με τον οποίο η κοινωνία του Βόλου συνηθίζει να σχετίζεται με την πραγματικότητα.

Είναι γεγονός πως οι κρατικές αποφάσεις, μέσα από θεσμούς που τις υποστηρίζουν και τις προωθούν, παράγουν μια μεγάλη ποικιλία οικονομικών και κοινωνικών προβλημάτων στην καθημερινότητα των πολιτών. Η βία όμως, που αυτές οι αποφάσεις, αυτοί οι θεσμοί και αυτά τα προβλήματα συνιστούν, μέσα από την κοινωνική ανισότητα, τις ταξικές διαφορές, την καταναλωτική δύναμη, την εργασιακή εκμετάλλευση κοκ, είναι μια μορφή βίας αδιόρατη, καθημερινή, η οποία γίνεται αντιληπτή όχι ως βία αλλά ως αναπόσπαστο τμήμα της λειτουργικής κανονικότητας ενός νεοφιλελεύθερου καπιταλιστικού συστήματος. Πιο συγκεκριμένα λοιπόν, οι κάτοικοι του Βόλου συζητούσαν για την εργασιακή εκμετάλλευση, ενώ

βρίσκονταν στη δουλειά τους, συζητούσαν για τις αυξήσεις των τιμών των προϊόντων, ενώ ψώνιζαν στα καταστήματα, συζητούσαν για το οικονομικό τους αδιέξοδο, ενώ βρίσκονταν στα κέντρα διασκέδασης. Με άλλα λόγια, τα προβλήματα ήταν η ίδια η καθημερινότητά τους.

Έτσι, στον προ-εξεγερσιακό Βόλο, αυτός ο τρόπος θέασης των προβλημάτων ως κανονικότητας αναδείκνυε την τυφλότητα των κατοίκων απέναντι στην κοινωνική τους πραγματικότητα. Η τυφλότητα αυτή εκκινούσε από τη συνήθεια της συστημικής βίας των κοινωνικών προβλημάτων. Πιο συγκεκριμένα, αυτή η τυφλότητα της συνήθειας ήταν που έκανε την Κατερίνα Α να διαπιστώσει αγανακτισμένη: «Έπρεπε δηλαδή να σκοτωθεί το παιδί για να βγούμε στους δρόμους; Λες και δεν είχαμε προβλήματα στην καθημερινότητά μας για να αντιδράσουμε, λες και πριν την εκτέλεση του Αλέξη όλα τα άλλα πήγαιναν καλά!». Μέσα από τέτοιες ρητορικές διαγράφεται ο καθοριστικός ρόλος, που διαδραμάτισαν οι συνήθειες, τόσο στην κλιμάκωση όσο και την τελική καταστολή της εξέγερσης.

Οι καταστάσεις λοιπόν στις οποίες αναφέρεται η Κατερίνα Α, αν και εμφανίζονται να έχουν μια κοινή βάση αναφοράς, τη βία, ωστόσο, διακρίνονται μεταξύ τους από το δίπολο ορατού/αδιόρατου. Έτσι, η καθημερινή βία, που μπορεί να βίωναν οι κάτοικοι του Βόλου και που μπορεί να είχε οδηγήσει πολλές φορές σε κοινωνικό θάνατο μέσω της περιθωριοποίησης, του κοινωνικού αποκλεισμού, της ανεργίας και του οικονομικού-ψυχολογικού αδιεξόδου, ήταν μια βία αδιόρατη, που ασκούταν όχι από κάποιους συγκεκριμένους κοινωνικούς δρώντες αλλά από την εξουσία του συστήματος λειτουργίας μιας καπιταλιστικής κοινωνίας. Από την άλλη, το γεγονός της δολοφονίας του 15χρονου από τον αστυνομικό αποκάλυψε μια βία με σαφώς προσδιορίσιμους δρώντες, που διαμεσολαβημένη από τη μιντιακή τεχνολογία κατέστη ευρύτατα γνωστή και σαφώς ορατή.

Παρατηρείται λοιπόν ότι η συστημική βία λαμβάνει τη μορφή της αντικειμενικής βίας, μιας βίας με την οποία τα υποκείμενα ζουν καθημερινά, μιας βίας δηλαδή που σύμφωνα με τον Ζίζεκ αφορά ακόμη και τις πιο αδιόρατες μορφές καταναγκασμού και ενυπάρχει σε μια «φυσιολογική» κατάσταση πραγμάτων. Αντίθετα, η υποκειμενική βία είναι αυτή που διαταράσσει αυτήν ακριβώς τη «φυσιολογική» κατάσταση πραγμάτων και διαπράττεται από σαφώς προσδιορισίμους κοινωνικούς δρώντες. (Zizek, 2010).

Η ανταπόκρισή μας λοιπόν απέναντι σε τέτοιες περιπτώσεις ορατής ή αδιόρατης βίας καθορίζεται από τις συνήθειες, που επιβάλλουν τη συναισθηματική μας εγγύτητα ή αποστασιοποίηση προς αυτές τις μορφές βίας αντίστοιχα. Για παράδειγμα, ενώ όλοι μας γνωρίζουμε τις βίαιες τακτικές, που υιοθετεί η αστυνομία κατά τις συλλήψεις, τις προσαγωγές, τους ελέγχους, τις ανακρίσεις καθώς και ότι «αυτά συμβαίνουν καθημερινά, τουλάχιστον στην Αθήνα» (Βασίλης), ωστόσο, για καμία από αυτές τις βιαιότητες, που διαπράττονται, δεν αντιδρούμε ή τουλάχιστον δεν αντιδρούμε έντονα και μαζικά. Αυτό συμβαίνει γιατί, αν και γνωρίζουμε ότι είναι πραγματικότητα, ωστόσο, παραμένει στο επίπεδο της υπόθεσης μακριά από την απτή-ορατή πραγματικότητά μας. Μόνο όταν αυτή η βιαιότητα περάσει στο πεδίο ορατότητας και άμεσης αντιληπτικότητάς μας, έρθει με λίγα λόγια πολύ κοντά μας, αισθανόμαστε την ανάγκη αντίδρασης.

Έτσι, απέναντι στην απορία-προβληματισμό της Κατερίνας Α, για το αν έπρεπε να σκοτωθεί το παιδί για να κινητοποιηθούμε, η απάντηση δόθηκε μέσα από ένα χαρακτηριστικό μήνυμα-σύνθημα, που ακουγόταν επανειλημμένα στις πορείες του Δεκέμβρη και απευθυνόταν από τους διαδηλωτές προς όλους αυτούς, που παρακολουθούσαν από τον καναπέ τους ή το μπαλκόνι του σπιτιού τους τις διαμαρτυρίες. Το σύνθημα ήταν «Όταν οι μπάτσοι σκοτώσουν τα παιδιά σας τότε θα

βγείτε απ' τα κλουβιά σας». Αν λοιπόν οι κάτοικοι του Βόλου είχαν συνηθίσει την αδιόρατη βία στα πλαίσια της κανονικότητας της καθημερινότητάς τους, τότε η ορατότητα της βίας, μέσα από τη δολοφονία του 15χρονου, υπήρξε δυστυχώς η απαραίτητη αφορμή για τη διατάραξη αυτής της συνηθισμένης καθημερινότητάς τους.

Αυτή ακριβώς η διατάραξη των συνηθειών της καθημερινότητας ήταν που αναδείχθηκε στις εξεγέρσεις του Δεκέμβρη. Τουλάχιστον τις δύο πρώτες εβδομάδες μετά τη δολοφονία, ελάχιστες από τις προηγούμενες συνήθειες της Βολιώτικης κοινωνίας συνέχισαν να λειτουργούν μέσα από τις πρακτικές των κατοίκων. Πιο συγκεκριμένα, οι μαθητές δεν πήγαιναν στο σχολείο τους για να κάνουν μάθημα αλλά για να συνεχίσουν την κατάληψη, οι εργαζόμενοι είτε δεν πήγαιναν στις δουλειές τους ή πήγαιναν για κάποια ώρα και μετά κατέβαιναν στις πορείες και όπως ανέφερε και ο Βασίλης: «ακόμη και οι καφετέριες δεν ήταν πια γεμάτες». Αυτή όμως η κοινωνία στις αρχές της εξεγερσιακής περιόδου, που ήταν «μια κοινωνία χωρίς συνήθειες», είχε ημερομηνία λήξης.

Μετά τις πρώτες εβδομάδες της μεγάλης έντασης και των μαζικών διαδηλώσεων άρχισαν να αναπτύσσονται ακόμη και μεταξύ των διαδηλωτών λόγοι του τύπου: «ο κόσμος κουράστηκε από την τόση βία, το σπάσιμο, το κάψιμο, την οργή» (Κατερίνα Β). Με άλλα λόγια, η κοινωνία του Βόλου, που είχε συνηθίσει να μην αντιδρά ή να αντιδρά στα πολιτικά και κοινωνικά κακώς κείμενα με απεργίες το πολύ 24ώρου, με καθιστικές διαμαρτυρίες και διάφορους άλλους ήπιους τρόπους, δεν μπορούσε να αντέξει για πολύ αυτήν την χρονικά, χωρικά και πρακτικά ακαθόριστη και χαοτική μαζικότητα μιας εξέγερσης, όπως αυτής του Δεκέμβρη. Όταν λοιπόν, αν όχι όλοι, τουλάχιστον οι περισσότεροι από τους διαδηλωτές διαπίστωναν, όπως και η Κατερίνα Β πως «είναι φρικτό, εφιαλτικό, τρομάζω στη ιδέα ότι μπορεί τα παιδιά μου

να μεγαλώσουν σε τέτοιες συνθήκες» (εννοώντας τις συνθήκες της εξέγερσης), αυτό που αναδεικνυόταν μέσα από τέτοιες ρητορικές, ήταν «η δύναμη της συνήθειας να αποκλείει «δίχως βία, δίχως τέχνη, δίχως επιχείρημα», όλες τις «τρέλες» (δεν είναι για εμάς), όλες δηλαδή τις συμπεριφορές, που θα μπορούσαν να κυρωθούν αρνητικά, διότι είναι ασύμβατες με τις αντικειμενικές συνθήκες» (Bourdieu, 2006: 93).

Αν πράγματι λοιπόν οι συνήθειες καθορίζουν τον τρόπο σκέψης, αντίληψης και αντίδρασης των δρώντων υποκειμένων, τότε η ελεύθερη επιλογή και δράση δεν είναι και τόσο ελεύθερη και η αυτοκαταστολή της εξέγερσης ήταν προδιαγεγραμμένη. Εστιάζοντας λοιπόν στα γεγονότα και την πραγματικότητα της περιόδου εκείνης θα μπορούσε να ακούσει και να δει κανείς το σύνολο των πολιτών να εκφράζει με λόγια ή με πράξεις την αμέριστη συμπαράσταση στις αντιδράσεις κατά της κρατικής βίας αλλά και το ίδιο το κράτος με τους επίσημους εκπροσώπους του να κατανοεί, να υποστηρίζει ακόμη και να προτρέπει τους διαδηλωτές σε έναν αγώνα ενάντια στη βία, απ' όπου κι αν αυτή προέρχεται. Ο πρόεδρος της τότε αξιωματικής αντιπολίτευσης Γιώργος Παπανδρέου υποστήριζε δημόσια: «Είναι ώρα να απορρίψουμε κατηγορηματικά αυτή την αντίληψη της βίας και της αυθαιρεσίας στη χώρα μας, από όπου και αν προέρχεται» και καλούσε τους πολίτες σε έναν αγώνα «χωρίς βία, ενάντια στη βία» (Το Βήμα on line, Άγγελος Κωβαίος, 9/12/08).

Ακόμη πιο χαρακτηριστική ήταν η δήλωση του υπουργού προστασίας του πολίτη κ. Χρυσοχοϊδη το Δεκέμβρη του 2009, ένα χρόνο μετά τη δολοφονία και λίγο πριν την έναρξη των επετειακών διαδηλώσεων στη μνήμη του Αλέξανδρου Γρηγορόπουλου, που ανέφερε: «... Το αίμα ενός άτυχου παιδιού έγινε η αφορμή για να εκφραστεί ένα πρωτοφανές κύμα βίας στην Αθήνα, στην Θεσσαλονίκη και σε άλλες πόλεις της χώρας μας. Μέσα από την διαμαρτυρία των πολιτών και των μαθητών απέναντι στο αποτρόπαιο γεγονός, κάποιοι βρήκαν ευκαιρία να

βανδαλίσουν, να καταστρέψουν και να λεηλατήσουν τις πόλεις. Προσέδωσαν ιδεολογικό άλλοθι σε μια υποκουλτούρα ωμής βίας και καταστροφικής μανίας που κατέληξε σε καμένα κτίρια, σπασμένες βιτρίνες, λεηλασίες και δολοφονικές επιθέσεις... Το επόμενο τριήμερο και με αφορμή τις εκδηλώσεις μνήμης για τον Αλέξανδρο Γρηγορόπουλο, διάφορες περιθωριακές ομάδες θα προσπαθήσουν να δημιουργήσουν τη δική τους επέτειο βίας και ανομίας, που καμία σχέση δεν έχει με τις διεκδικήσεις της νέας γενιάς. Η οργανωμένη πολιτεία θα κάνει τα πάντα για να το αποτρέψει... Στις 6 Δεκεμβρίου η Ελλάδα απαιτεί μια νέα αρχή. Οι μέρες που έρχονται είναι αφορμή να στείλουμε θετικά μηνύματα, μια κατάφαση για τη ζωή, τη δημιουργία, τη νέα γενιά. Είναι στοίχημα των παιδιών, των μαθητών, των φοιτητών να διεκδικήσουν μια παιδεία με ανοιχτούς ορίζοντες, αξιοπρεπείς δουλειές, ένα περιβάλλον ανθρώπινο, σχέσεις αλληλεγγύης και κατανόησης. Να θέσουν μια ατζέντα για το μέλλον και να την διεκδικήσουν, απομονώνοντας τις περιθωριακές εκδοχές της βίας που θέλουν να μετατρέψουν τις πόλεις μας σε ζώνες ανομίας, άβατα και γκέτο...» (Το Βήμα on line, 4/12/09).

Μέσα από αυτές τις επίσημες δηλώσεις-προτάσεις αναδεικνυόταν ένα κράτος και μια κυβέρνηση, που είτε δε φοβόταν το ρίσκο μιας κοινωνικής και πολιτικής αναταραχής, είτε, ως δημοκρατική, έδινε την ελευθερία επιλογής στο λαό της. Στην πραγματικότητα όμως τίποτα από τα δύο δεν ίσχυε. Η κρατική πρόταση για ελεύθερη επιλογή συμμετοχής ή μη των πολιτών στις διαδηλώσεις, από τη στιγμή που ακολουθούταν από περιορισμούς, που τόνιζαν πως ο καθένας είναι ελεύθερος να επιλέξει αν θα συμμετάσχει ή όχι αλλά αυτόματα μπορεί ανά πάσα στιγμή να θεωρηθεί ύποπτος, καθιστούσε αυτήν την επιλογή κατ' επίφαση ελεύθερη ή ελεγχόμενα ελεύθερη. Απέναντι σ' αυτή την ελεγχόμενα ελεύθερη επιλογή η απάντηση των πολιτών ήταν να κατέβουν στις διαδηλώσεις με το όποιο κόστος.

Και στο σημείο αυτό θα μπορούσε να υποστηρίξει κανείς, πως ο καθένας είχε την ελευθερία να επιλέξει, αν θα κατέβει στις διαδηλώσεις ή όχι, δηλαδή αν θα είναι ή όχι ύποπτος. Αυτό όμως που αναδεικνυόταν μέσα από αυτού του είδους τις επίσημες προτάσεις-προτροπές ήταν ότι με την εξέγερση διακυβευόταν η βασικότερη, δομική συνήθεια του κάθε πολίτη, η ταυτότητά του, η κοινωνική του υπόσταση. Έτσι, στην πόλη του Βόλου, όπως και στις υπόλοιπες ελληνικές πόλεις μέσα στα πλαίσια των εξεγέρσεων, άρχισε να γίνεται αισθητή και να αποτυπώνεται μέσα από διάφορες ρητορικές (όπως ήδη έχουν υπογραμμιστεί στα προηγούμενα κεφάλαια) μια απροσδόκητη και για τους ίδιους τους διαδηλωτές ενοποίηση. Η ταυτότητα του ενός και του άλλου δε χαρακτηριζόταν από διαφορετικότητα αλλά από ομοιότητα, βάσει των κοινών διεκδικήσεών τους, και οι βασικές κοινωνικές και ταξικές δομές άρχισαν να κλονίζονται. Μέσα σ' αυτό το εξεγερσιακό κλίμα η αμφισβήτηση των δομικών συνηθειών άρχισε να δημιουργεί ένα αίσθημα φόβου απέναντι σε μια εντελώς διαφορετική εικόνα από τη συνηθισμένη ως τότε εικόνα της κοινωνικής πραγματικότητας. Αυτός ο φόβος του αγνώστου, του ακαθόριστου του ασυνήθιστου ήταν που ανέδειξε το πόσο παγιωμένες είναι οι συνήθειες μέσα στα δρώντα υποκείμενα και το πόσο καθοριστικό ρόλο παίζουν στην ελεύθερη επιλογή.

Ενώ λοιπόν οι κάτοικοι του Βόλου επέλεξαν να εξεγερθούν για να αλλάξουν την κοινωνική τους πραγματικότητα και τα προβλήματά της, «κατέληξαν στην ουσία να μην έχουν πετύχει κάτι και όλα να είναι όπως και πριν» (Κατερίνα Β). Άλλωστε, όπως χαρακτηριστικά δήλωσε η Κατερίνα Β, «αφού δεν έχει αλλάξει ποτέ τίποτα γιατί να άλλαζε με την εξέγερση του Δεκέμβρη;». Αυτή ακριβώς η ρητορική ήταν που αναδείκνυε μια *a priori* απογοήτευση αλλά και μια καθησυχαστική βεβαιότητα, τόσο για τους διαδηλωτές, όσο και για το ίδιο το κράτος. Αυτή η πεποίθηση ότι «τίποτε δε μπορεί να αλλάξει» ήταν που αναδείκνυε τα όρια της ελευθερίας επιλογής

και δράσης των δρώντων υποκειμένων. Από αυτήν την πεποίθηση άντλησε την αρχική της δυναμική η εξέγερση και από την αμφισβήτησή της και το φόβο μιας ριζικής και δομικής ανατροπής αυτής της ίδιας πεποίθησης, οδηγήθηκε στην καταστολή. Βάσει αυτής της πεποίθησης, το κράτος ήταν σε θέση να προτρέπει σε διαδηλώσεις εκ του ασφαλούς, γνωρίζοντας ήδη την έκβαση των εξεγέρσεων.

Έτσι, οι κάτοικοι του Βόλου είχαν την ελεγχόμενα ελεύθερη επιλογή να εξεγερθούν και το έκαναν, τουλάχιστον στις πρώτες μέρες των διαδηλώσεων, για να επιτύχουν κάποια βελτίωση και εξασφάλιση της ζωής και της καθημερινότητάς τους. Όταν όμως, μέσα από την πρακτική της εξέγερσης, εμφανίστηκε η πιθανότητα μιας ριζικής αλλαγής και ανατροπής των συνηθειών τους, τότε η εξέγερση οδηγήθηκε στην αυτοκαταστολή. Αυτή η επιλογή των δρώντων υποκειμένων, να σταματήσουν τις διαδηλώσεις, δεν ήταν επί της ουσίας ελεύθερη αλλά εκκινούσε από την κοινωνικά και δομικά παγιωμένη αντίληψη ότι τίποτε δε μπορεί να αλλάξει. Και αυτή η αντίληψη δεν ήταν κάτι, που εμφανίστηκε για πρώτη φορά μέσα στα πλαίσια του εξεγερσιακού Δεκεμβρη, παρά είχε βαθύτερες εκκινήσεις.

Πιο συγκεκριμένα, στο Βόλο οι κάτοικοι υποτίθεται πως πάντα είχαν την ελευθερία επιλογής να αντιδράσουν στην καθημερινή ρύπανση, που προκαλεί το εργοστάσιο της ΑΓΕΤ στην περιοχή, διαδηλώνοντας, κάνοντας στάση εργασίας, απεργίες κοκ, ωστόσο, γνώριζαν εξίσου πάντα πως το εργοστάσιο συντηρεί πάρα πολλές οικογένειες, οι οποίες σε μια τέτοια περίπτωση μπορεί να μείνουν άνεργες και η εργασία ή η ανεργία δεν είναι ποτέ ζήτημα ελεύθερης επιλογής σε μια καπιταλιστική τουλάχιστον κοινωνία. Έτσι ακριβώς και στις διαδηλώσεις, ενώ οι διαδηλωτές υποτίθεται πως είχαν την ελευθερία επιλογής να συνεχίσουν τις εξεγέρσεις απεριόριστα, στην πραγματικότητα γνώριζαν πως κάτι τέτοιο θα έβαζε σε κίνδυνο και θα ανέτρεπε βασικές αρχές-συνήθειες της διαβίωσης τους.

Ο κατασταλτικός λοιπόν ρόλος, που διαδραμάτισαν οι συνήθειες στο εξεγερσιακό σκηνικό του Βόλου, αποδεικνύει ότι το ασυνείδητο αυτό υπόστρωμα των συνηθειών είναι που αντιστέκεται στην απεριόριστη και ακαθόριστη ελευθερία επιλογής των δρώντων υποκειμένων, καθορίζοντας τον τρόπο με τον οποίο σχετιζόμαστε με την πραγματικότητα. Αυτή ακριβώς η δυναστευτική λειτουργία των συνηθειών αποτυπώνεται χαρακτηριστικά μέσα από τα λόγια του Τζορτζ Όργουελ, ο οποίος στα 1937 έγραφε:

«Όλοι καταφερόμαστε εναντίον των ταξικών διακρίσεων, αλλά πολλοί λίγοι επιθυμούμε σοβαρά τη κατάργησή τους. Εδώ προσκρούει κανείς στο σημαντικό γεγονός ότι κάθε επαναστατική ιδέα αντλεί μέρος της δύναμής της από την ενδόμυχη πεποίθηση ότι τίποτα δεν μπορεί να αλλάξει.[...] Στο βαθμό που το ζητούμενο είναι απλώς να βελτιωθεί η μοίρα του εργάτη, κάθε αξιοπρεπής άνθρωπος συμφωνεί.[...] Αλλά, δυστυχώς, δε φτάνει κανείς πιο πέρα επιθυμώντας απλώς να εξαλειφθούν οι ταξικές διακρίσεις. Για την ακρίβεια, είναι αναγκαίο να επιθυμούμε να εξαλειφθούν, αλλά η επιθυμία μας δεν πρόκειται να φέρει κανένα αποτέλεσμα, αν δεν κατανοήσουμε τι συνεπάγεται. Το γεγονός που πρέπει να αντιμετωπίσουμε είναι ότι το να καταργήσουμε τις ταξικές διακρίσεις σημαίνει να καταργήσουμε ένα μέρος του ίδιου μας του εαυτού. Ίδού εγώ, ένα τυπικό μέλος της μεσαίας τάξης. Μου είναι εύκολο να λέω ότι θέλω να απαλλαγώ από τις ταξικές διακρίσεις, αλλά σχεδόν όλα όσα σκέφτομαι και κάνω είναι απόρροια ταξικών διακρίσεων.[...] Πρέπει να αλλάξω τον εαυτό μου τόσο ριζικά, που στο τέλος μετά βίας θα μπορώ να τον αναγνωρίζω».

(George Orwell, 2004: 85)

Η εξέγερση του Δεκέμβρη, όπως αυτή αποτυπώθηκε στο χώρο, τις πρακτικές και τις ταυτότητες της επαρχιακής κοινωνίας του Βόλου, ανέδειξε ως βασικά της χαρακτηριστικά το ακαθόριστο, το αυθόρμητο, το ανεξέλεγκτο, το άναρχο, το

χαοτικό. Ιδιαίτερα σε μια κοινωνία περισσότερο κλειστή, παραδοσιακή και σταθερή στις συνήθειές της, τουλάχιστον σε σχέση με την πρωτεύουσα, την Αθήνα, αυτά τα χαρακτηριστικά αναδείχθηκαν ακόμη πιο έντονα. Εξίσου όμως πιο έντονα αποτυπώθηκαν, μέσα από τις καθοριστικές λειτουργίες του ακαθόριστου, οι τ(ρ)όποι εξουσίας και οι τ(ρ)όποι αντίστασης.

Έτσι, στο εξεγερσιακό σκηνικό της πόλης του Βόλου οι πρακτικές του σπασίματος και του καψίματος των δημόσιων-διοικητικών κτηρίων, των τραπεζών και των καταστημάτων πιστοποίησαν και κατέδειξαν πως η εξουσία δε γνωρίζει και δεν έχει ούτε συγκεκριμένο τόπο ούτε συγκεκριμένο τρόπο παρά χαρακτηρίζεται από μια ακαθοριστία. Αρκεί να ρίξει κανείς μια ματιά στα όσα συνέβησαν το Δεκέμβρη του 2008 για να διαπιστώσει του λόγου το αληθές.

Η κρατική εξουσία του κοινωνικού ελέγχου και της καταστολής των κοινωνικών εξάρσεων, που εκφράστηκε μέσα από το θεσμό της αστυνομίας με το χειρότερο ίσως τρόπο, αυτόν της δολοφονίας του 15χρονου Αλέξη, ξεσήκωσε ένα κύμα αντιδράσεων. Οι αντιδράσεις όμως των διαδηλωτών σε καμία περίπτωση δεν περιορίστηκαν εναντίον του θεσμού αυτού. Η πολλαπλότητα των θεσμών στους οποίους εναντιώθηκαν οι εξεγερθέντες, επιτιθέμενοι στους τόπους-σύμβολα της θεσμοποιημένης αυτής εξουσίας, ανέδειξε, πέρα από τα πολλαπλά κοινωνικά προβλήματα, πως τα δρώντα υποκείμενα είναι σε θέση να αντιληφθούν πως ο κοινωνικός έλεγχος και γενικότερα η κρατική εξουσία και κρατική ηγεμονικότητα έχει άπειρες εκφάνσεις και άπειρους μηχανισμούς και θεσμούς μέσα από τους οποίους λειτουργεί. Έτσι, απέναντι στην απορία, που εξέφρασε η Κατερίνα Β και που πιθανώς αντιπροσώπευε αρκετούς κατοίκους του Βόλου «δε βλέπω τι σχέση έχει το σπάσιμο και το κάψιμο της νομαρχίας και των τραπεζών με τη δολοφονία του παιδιού», η απάντηση των «βίαιων» διαδηλωτών ήταν, πως «όσο η κρατική εξουσία

χρησιμοποιεί τόπους ως σύμβολα για να εγγράψει στο χώρο την ηγεμονικότητα ενός νεοφιλελεύθερου καπιταλιστικού κράτους, που οδηγεί σε κοινωνικό και βιολογικό θάνατο, τόσο εμείς είμαστε υποχρεωμένοι να διαγράψουμε αυτήν την εξουσιαστική συμβολικότητα, με τα υλικά που έχουμε».

Και αυτό ακριβώς συνέβη και ήταν χαρακτηριστικά έντονο στον εξεγερμένο Βόλο. Οι διαδηλωτές δηλαδή χρησιμοποίησαν τα υλικά που είχαν για να αντισταθούν στην εξουσία με τα ίδια όπλα, την ακαθοριστία, που εκφράστηκε μέσα από το άναρχο, το αυθόρμητο, το χαοτικό. Η εξεγερμένη πόλη του Βόλου αποτέλεσε το πλέον κατάλληλο σκηνικό, που έδωσε τη δυνατότητα στα δρώντα υποκείμενα να χρησιμοποιήσουν χώρους της πόλης και να αναπτύξουν μέσα σ' αυτούς πρακτικές, που αντιστέκονταν στις ηγεμονικές αφηγήσεις και λειτουργίες, που υπήρχαν για τους χώρους αυτούς και τα υποκείμενα που τους χρησιμοποιούσαν. Έτσι, οι πιθανοί χώροι, οι πιθανές ταυτότητες και οι πιθανές πρακτικές μέσα από τη ρευστότητά τους και την ακαθόριστη αλληλόδρασή τους αναδείχθηκαν ως οι βασικοί τρόποι αντίστασης μιας εξέγερσης, που εναντιωνόταν σε κάθε μορφή εξουσία και ελέγχου κλονίζοντας θεσμούς, σύμβολα ακόμη και κοινωνικές δομές, τους μηχανισμούς δηλαδή λειτουργίας της εξουσίας.

Το γεγονός ότι το αυθόρμητο και ακαθόριστο, που χαρακτήρισε την εξέγερση του Δεκέμβρη, υπήρξε ίσως ο πιο γνήσιος τρόπος αμφισβήτησης της εξουσίας και άρνησης του κοινωνικού ελέγχου, πιστοποιείται μέσα από τις μεθοδευμένες προσπάθειες καταστολής της εξέγερσης και ηγεμονικού επανελέγχου των χώρων, των πρακτικών και των ταυτοτήτων. Οι πρακτικές αστυνόμευσης, που αναπτύχθηκαν στο εξεγερσιακό σκηνικό της πόλης του Βόλου και στόχευαν στην εξασφάλιση της κοινωνικής ευρυθμίας μέσα από το χωρικό κυρίως περιορισμό της εξέγερσης, εκτός από το να αποδίδουν στην εξέγερση το χαρακτήρα κοινωνικής μόλυνσης, που πρέπει

να περιοριστεί και στους διαδηλωτές την ταυτότητα του κοινωνικά επικίνδυνου μιάσματος, αναδείκνυαν τη σημαντικότερη λειτουργία, που επιτελεί η ηγεμονική κανονικότητα των χώρων, των πρακτικών και των ταυτοτήτων στο μηχανισμό της κρατικής εξουσίας. Αυτό λοιπόν που «ταρακούνησε» κάπως την εξουσία, δεν ήταν οι αναμενόμενες επιθέσεις στους τόπους που τη συμβολίζουν, όπως νομαρχία, τράπεζες, καταστήματα κοκ. αλλά το γεγονός ότι οι επιθέσεις αυτές πραγματοποιήθηκαν από μη αναμενόμενους δρώντες, γεγονός, που περιείχε τα πρώτα σπέρματα ενός επικίνδυνου κλονισμού ολόκληρου του εξουσιαστικού κοινωνικού οικοδομήματος.

Αυτή όμως η προοπτική και η ελπίδα μιας νέας, νεωτεριστικής, ακαθόριστης, κοινωνικής πραγματικότητας, που επιχείρησε να εγγράψει στο χώρο η εξέγερση μέσα από αυθόρμητες και ανεξέλεγκτες εκφράσεις, πρακτικές και ταυτότητες, γέννησε ταυτόχρονα το φόβο του αγνώστου. Μάλιστα σε μια σχετικά πρόσφατη συνέντευξή της η Μουφέ υποστήριξε ότι: «υπάρχουν δυο σημαντικά πάθη: ο φόβος και η ελπίδα. Και νομίζω ότι είναι σημαντικό να το γνωρίζουμε αυτό σήμερα: επειδή μια κρίση μπορεί να γίνει αντιληπτή ως μια ευκαιρία για αλλαγή, μια ελπίδα για κάτι καλύτερο και μπορεί ακόμη να γίνει αντιληπτή ως κάτι απειλητικό». (Mouffe, <http://www.republic.gr/?p=2474>).

Αυτό ακριβώς αναδείχθηκε και στις εξεγέρσεις του Δεκέμβρη του 2008. Ενώ δηλαδή η εξέγερση ξεκίνησε για να επιτευχθεί μια αλλαγή ή μάλλον πολλές με την ελπίδα μιας καλύτερης πραγματικότητας, στην πορεία άρχισε να γίνεται αισθητό πως η κατάκτηση αυτής της νέας πραγματικότητας προϋπέθετε την κατάργηση ή έστω τη ριζική αναθεώρηση της προηγούμενης. Συγκεκριμένα, στο εξεγερσιακό σκηνικό του Βόλου όταν οι εξεγερθέντες μέσα από τα ποικίλα αιτήματα και τις διεκδικήσεις οραματίζονταν μια κοινωνία ίσων ευκαιριών, με καλύτερες συνθήκες διαβίωσης για όλους, χωρίς καμία εξαίρεση, δεν είχαν συνειδητοποιήσει ή έστω λάβει σοβαρά

υπόψην τους ότι αυτή η νέα κοινωνική πραγματικότητα προϋπέθετε την εξίσωση των οραμάτων και των δικαιωμάτων όλων των πολιτών και το συγκλονισμό βασικών δομών της γνωστής τους ως τότε κοινωνικής πραγματικότητας. Απέναντι σ' αυτή τη χαοτική από οράματα και δικαιώματα νέα πραγματικότητα η ελπίδα για αλλαγή μετατράπηκε σε φόβο για το άγνωστο και το ακαθόριστο.

Το ακαθόριστο και το άγνωστο λοιπόν, που υπήρξαν τα βασικά συστατικά στοιχεία τόσο της εξουσίας όσο και της αντίστασης στο εξεγερσιακό σκηνικό του Δεκέμβρη, ανέδειξαν χαρακτηριστικά πως ο σημαντικότερος τ(ρ)όπος αντίστασης είναι και ο σημαντικότερος τ(ρ)όπος εξουσίας και αυτός είναι ο ίδιος μας ο εαυτός. Η εξουσία του εαυτού λοιπόν, που λειτούργησε μέσα από τους καλοστημένους μηχανισμούς των συνηθειών, ήταν που καθόρισε την έκβαση της εξέγερσης. Έτσι, μπροστά στο φόβο ενός εαυτού άγνωστου, ικανού όμως να αναδομήσει μια κοινωνία χωρίς τις συνήθειες της εκμετάλλευσης, της ανεργίας, των φόρων, των κοινωνικών ανισοτήτων και των διακρίσεων, μιας κοινωνίας δηλαδή άγνωστης, οι κάτοικοι του Βόλου και των άλλων ελληνικών πόλεων προτίμησαν την «ασφάλεια» του γνωστού, του καθορισμένου, του συνηθισμένου.

Σήμερα, τρία χρόνια μετά την εξέγερση του Δεκέμβρη και μέσα στα πλαίσια της κρίσης της ελληνικής οικονομίας, οι κάτοικοι του Βόλου ζουν υπό την απειλή της απόλυσης, πληρώνουν περισσότερους και βαρύτερους φόρους, οι τιμές των προϊόντων διαρκώς αυξάνονται και οι συνθήκες της καθημερινότητάς τους γίνονται όλο και πιο δύσκολες. Αυτό που θα μπορούσε να διαπιστώσει κανείς μέσα από την εξέταση της κοινωνικής πραγματικότητας των Βολιωτών και της καθημερινότητάς τους είναι ότι, ενώ όλοι τους ζουν με την ελπίδα ενός καλύτερου αύριο, καμία μαζική κινητοποίηση δεν έχει πραγματοποιηθεί από το 2008 μέχρι σήμερα, παρότι οι λόγοι θα μπορούσαν να είναι πολλοί. Εκείνο όμως που ξεκαθάρισε η εξέγερση του

Δεκέμβρη και ίσως να υπήρξε και το σημαντικότερο βήμα προς μια ουσιαστική, επαναστατική αλλαγή, ήταν πως τον καθοριστικότερο ρόλο στον αγώνα για την επίτευξη μιας καλύτερης πραγματικότητας παίζει η ικανότητά μας και η διάθεσή μας να αποδεχτούμε το ακαθόριστο, το χαοτικό, το άναρχο, το αυθόρμητο των σκέψεων, των δράσεων, των χώρων, των ταυτοτήτων, με λίγα λόγια του εαυτού μας, όχι ως φόβο αλλά ως ελπίδα για κάτι καλύτερο.